

**Ett kollektiv av röster.
- 100 år av systemskap
En studiehandledning**

Vänsterpartiet
2017

Till dig som ska använda studiehandledningen.....	3
Ida Gabrielsson, ordförande Kvinnonätverket: Jubileumstal Vänsterpartiet 100 år söndag 14 maj 2017.....	4
Diskussionsfrågor	10
Historiska nedslag 1917-1929.....	11
Annika Cullberg: Vänsterpartiets väg till feminismen – Den första tiden	11
Evy Gunnarsson: Kommunistiska kvinnornas kamp	15
Diskussionsfrågor	22
Historiska nedslag 1930-1959	23
Annika Cullberg: Vänsterpartiets väg till feminismen – Kampen mot fascismen och för fred	23
Stefan Lindborg: Kvinnoarbetsliv. Att bli tagen på allvar	24
Diskussionsfrågor	28
Historiska nedslag 1960-1979	29
Annika Cullberg: Vänsterpartiets väg till feminismen – Kön är politiskt!	30
Lina Hultman: När det personliga blev politiskt.....	31
Diskussionsfråga	35
Historiska nedslag 1980-1999	36
Annika Cullberg: Vänsterpartiets väg till feminismen – Det behövs en särskild kvinnokamp	36
Irja Lindroth: Handelsresande i feminism	37
Diskussionsfrågor	41
Nedslag i 2000-talet	42
Marianne Ericsson: Intervju med Alice Åström – Partiet måste alltid se den lilla människan	43
Deniz Tütüncü: Intervju – Kvinnor och torskare från dag ett. Om Vänsterpartiets arbete i Europaparlamentet	45
Diskussionsfrågor	50
Lästips.....	50

Till dig som ska använda studiehandledningen

Boken "Ett kollektiv av röster – 100 år av systerskap" gavs ut på Leopard förlag under våren 2017 i samband med Vänsterpartiets 100-års jubileum. Boken handlar om Vänsterpartiets kvinnor. Den är en antologi med texter skrivna av ett åttiotal skribenter varav de flesta är kvinnor som är eller har varit aktiva i Vänsterpartiet. Boken kan köpas in av partiföreningar och distrikt via webbshoppen på www.vansterpartiet.se och sedan säljas vidare till partimedlemmar och andra intresserade. Den finns även till salu i förlaget Leopards webbshop och hos andra nätbokhandlare.

Studiehandledningen är indelad i sex olika avsnitt som följer bokens kronologiska indelning. Varje avsnitt avslutas med ett par diskussionsfrågor. Vi har valt ut ett par texter till varje tidsperiod men det går självklart bra att även läsa och diskutera andra texter i boken inom ramen för tex en studiecirkel.

I slutet av studiehandledningen finns tips på mer läsning. Beroende på studiecirkelns omfattning är det möjligt att inkludera även delar av detta material.

Ida Gabrielsson, ordförande Kvinnonätverket: Jubileumstal Vänsterpartiet 100 år söndag 14 maj 2017

Välkomna hit idag, roligt att se att vi är många här. Vi har ett intressant program framför oss. Idag är det hundra år sedan vårt parti bildades, det kommer vi att uppmärksamma genom dagens seminarium och kvällens releasefest för boken Ett kollektiv av röster 100 år av systerskap, som jag tillsammans med Anastasia Swärd fått äran att vara redaktör för. Jag heter Ida Gabrielsson och är ordförande för partiets kvinnonätverk och är den som kommer att försöka lotsa oss igenom den här eftermiddagen.

Tiden går fort vänner, oavsett om man har roligt eller inte, för mig känns det som alldeles nyss vi firade 90 år. Mycket har hänt sedan dess, vi har avverkat flera valrörelser, nya personer innehar centrala positioner, vi har genomgått regeringsskifte och vi har tvingats konstatera att president kan vilken tok som helst bli. Men en sak gäller fortfarande, jag är precis som jag var för 10 år sedan samtalsledare för vår jubileumsdag. Varför ändra ett vinnande koncept liksom? Många av er som finns här inne har tillkommit under de senaste åren, ni är viktiga, för att räknas i Vänsterpartiet ska man inte behöva ha haft partiboken från tonåren, vi ska vara ett öppet och välkomnade parti där vi är många som får plats och trivs. Andra som sitter här inne, tänker "vad är det att skryta om att ha varit med på 90-årsjubileumet själv var jag med redan ja kanske inte 1917 men ni förstår vad jag menar. Ni är också viktiga. Ni som funnits med längre och under olika perioder lagt en grund för den vänsterrörelse som fortfarande håller och utvecklas.

En sak som jag vill uppehålla mig lite vid som skiljer sig från senast vi träffades för att partiet fyllde jämt är två personer som alltid satt på första parkett, i Kungsträdgården på 1 maj men också bl.a. under seminarierna då för 10 år sedan, Lars Werner och CH Hermansson fattas oss idag. Inga mejl från CH med detaljerade förslag kring upplägg och innehåll av dagens arrangemang och vi kommer inte få se Lars ivrigt viska expertutlåtanden gällande seminariernas innehåll i CH:s öra. Vi kommer inte heller få uppleva CH:s, något generade men vänskapligt roade blick när det sker. Det är sorgligt att de inte fick uppleva den här dagen, jag vet hur gärna dom hade velat det.

Vänsterpartiet har aldrig haft något kvinnoförbund, även om Svenska kvinnors vänsterförbund periodvis stått oss nära. Det är av flera skäl, men en av förklaringarna har handlat om att vi inte vill att de viktiga utåtriktade politiska frågorna ska hänvisas till en mindre statusfylld organisation, såsom ett kvinnoförbund. Vårt parti ska ha de feministiska frågorna högst upp på dagordningen i den politiska ledningen oavsett kön på företrädarna. Men i samband med kongressen 2012 bildades Kvinnonätverket och vi har sedan dess arbetat för att på olika sätt stärka kvinnor i partiet.

Till en början var inte det huvudsakliga syftet att skriva en bok med särskilt fokus på feministiska frågor. Vi ville helt enkelt skildra Vänsterpartiets kvinnohistoria. Men feminismen har för många utgjort en stor del av arbetet och därför färgas boken av detta.

”Att det franska namnet 'feminism' härvidlag så föga passar, att varken suffragetväsen eller kravet på fri kärlek här kunnat vinna någon egentlig terräng, beror nog på, att vår kvinnosak i grunden varit svensk, om man med svensk menar försynt, värdig, behärskad.” Så skriver Lydia Wahlström om feminismen, citerad i Annika Cullbergs viktiga text.

Vår förhoppning var att få berätta om dom som under den första vågen feminism kämpade för rösträtten, mot krig och hungersnöd. Vi ville skriva boken till dig som under den andra vågen drog upp en rullgardin som under historien skymt bärande delar av kvinnoförtrycket. Den handlar om dig som under 90-talet höll kurser i feministiskt självförsvar och tog dig rätten att slå tillbaka. Men också om dig, du som funnits kvar mellan de stora vågorna, skrivit protokollen, ordnat insamlingarna, ifrågasatt strukturerna och hela tiden hållit saken flytande. Till oss som finns här just nu, vi som står pall mot näthat och sexism. Tillsammans har vi byggt Vänsterpartiet och så också Sveriges feministiska utveckling. Andra kvinnor tog kampen tidigare och skapade det utrymme som vi har att förfoga över idag. Vi tog vid, fortsatte att flytta gränser, tryckte på och sprängde murar. Det här är ett försök att skriva vår egen historia.

Många kvinnors handlande kommer fortfarande vara okänt. Allt för många kommer att vara glömda och inte finnas med, fast än de borde. Men samtidigt är resultatet av vår kollektiva gärning en högst påtaglig del av det Vänsterparti vi är idag. Det går inte att glömma eller gömma undan. Det är grundat i oss. Samhällsavtrycken vi gjort är kanske den mest uppenbara berättelsen om vår gärning, det går inte att blunda för.

På 20- och 30-talet i vår ungdom deltog vi i rösträttskampen och flyttade fram positionerna för rätten till fri abort – där det antogs en ny lag 1938. Det var vi som tog strid mot lönedepressning och strejkbryteri, vi genomförde solidaritetsinsamlingar och tog ställning mot fascismen.

Idag har vi tagit stora kliv framåt gällande kvinnors villkor. Det finns en trygghet i den insikten. Vi är människor och präglas av det samhälle vi lever i. Vi blir aldrig en isolerad ö där strukturer och underordning inte längre påverkar oss. Den rörelse som tror sig kunna skriva sig fri från rådande maktordning gör sig själv en otjänst. Vänsterpartiet är ett modigt parti som erkänner detta. Ingen är perfekt eller fläckfri, definitivt inte vi. Men få har som vi synliggjort och diskuterat detta. Självreflektion och ödmjukhet är vägen till modernisering och relevans. Faktum är att vi i mångt och mycket har kvinnorna i partiet att tacka för vår förnyelse. Endast genom att synliggöra kan vi frigöra oss från oken. Vi sopar inte saker under mattan utan vi förändrar och förbättrar vårt tillvägagångssätt, uppfattningar och arbetsmetoder när det behövs.

Kvinnors organisering uppfattas fortfarande till viss del som något nödvändigt ont, en sidovagn. Motstånd kan bedrivas på många sätt. Högljutt och aggressivt. Men också genom ointresse - genom att tiga ihjäl saken finns den inte. Samtidigt ska vi lyfta fram våra framgångar. Vi har som första parti valt en majoritet kvinnor i kommuner, landsting/regioner och riksdag. Detta är ett gott resultat som uppnåtts tack vare medvetna beslut och idogt arbete.

Den här boken är en del i en omfattande process. Vi har skrivit den tillsammans, forskare, journalister, partiföreningsaktiva och riksdagsledamöter. Och vi är

absolut inte först med att försöka, en av de mer förtjänstfulla ambitionerna om att skriva om partiets feministiska utveckling har gjorts av Evy Gunnarson i boken "Med nål och garn för socialismen" delar av den är också återpublicerad i den bok som kommer idag. Kvinnorna har varit stommen i arbetet, men även män har bidragit med texter. Det finns ett värde i att män är med och skriver kvinnornas historia, vår gemensamma historia. Vi ville att processen skulle vara lika viktig som resultatet. Att få sätta ord på sina egna upplevelser, skriva sin egen historia, se sig själv genom andras ögon och i historiska skeenden. Har vi då gjort det "värdigt, försynt och behärskat"? Antagligen inte. Genom kvinnor som skriver och kvinnor som blir beskrivna ville vi skildra det vardagliga jämte det spektakulära. Om hur Greta Segerson nobbade en SS-soldats frieri utan att bli avslöjad när hon agerade kurir under en resa i Tyskland, hur Tanja Linderborg upptäckte att hennes dans med CH Hermansson på kongressen 1964 fanns dokumenterad i Säpos arkiv. Om hur Britt Rehnman tagit hand om och utvecklat Syninge kursgård och, som hon uttrycket det, "jag var den som gav dom mat". Det är det konkreta som gör det verkligt, gör att det inte blir en saga. När vi får läsa att Ellen Eriksson berättar om hur kvinnorna gick först i demonstrationstågen med sina vita klänningar som ett tänkt skydd mot befarad beskjutning och när vi får läsa om hur Eira Söderberg, trots sin vita klänning, sköts i Ådalen 1931.

Det fanns länge motstånd inom partiet mot att erkänna kvinnoförtrycket som eget. Den marxistiska teoribildningen var överordnad och ansågs ha svar på det mesta. Kvinnans frigörelse kommer med klass-samhällets fall trodde vi. Även om kvinnofrågor ofta funnits med på agendan så definierades ramarna för kvinnors organisering av män. Likhetsidealet som präglade partiet till en början utgick från mannen som norm. Den kvinnliga särarten framträdde senare som politisk idé, och innebar även den att makten blev kvar hos männen. Oavsett om vi var organiserad i kvinnoutsnitt, kvinnoklubbar eller på annat sätt så var det inte vi själva som bestämde villkoren. Vad kvinnoklubbarna skulle göra bestämde männen i styrelser där de var i stor majoritet. Att kvinnoklubbarna skulle utgå bestämde senare i Moskva. Idag har vi kommit långt i det avseendet då partistyrelsen domineras i antal av kvinnor, det är vi som bestämmer strukturerna för kvinnors nätverkande. Det betyder inte att det är helt problemfritt men det är någonting fundamentalt annorlunda. Även i vår tid verkar det som att feminismen inte tillåts vara tillräcklig i sig själv. I sin egen rätt. Ofta blir den beskyldd för att inte bära olika frågor och perspektiv, kvinnan som det politiska subjektet anses otillräcklig.

På partikongressen 1996 när vi slog fast feminismen i partiprogrammet var argumenten emot lite annorlunda. Helena Duroj fångar en del av kritiken i sin krönika hon skriver "En tredje kamrat undrade hur i helvete han skulle kunna förklara feminismen på järnverket. Det var för honom självklart att han skulle gå in på en arbetsplats där han inte jobbade och förklara en fråga han inte förstod.". Irja Lindroth, en av de dåvarande programkommissionärerna, skriver att förslaget sedan antogs utan rösträkning. Men kampen för att befästa feminismen började förstås inte där på kongressen i Södertälje, den hade startat långt tidigare. Som Ulla Hoffmann beskriver det: "Det var ett gemensamt arbete, alla kvinnor tillsammans. Alla som åkte runt och föreläste för att ändra politik, bryta fördomar och ändra sammansättningen på listor." Kampen fanns på 40-50-talet när vi motionerade för lika lön för lika arbete för att komma till rätta med det vi då kallade "en av de mest uppenbara orättvisorna".

För att systerskapet ska bli något mer än enstaka gemensamma, förvisso viktiga, händelser behöver vi vara många olika typer av kvinnor som möts. Vi kan se att vi blivit bättre, men det finns fortfarande utmaningar, exempelvis att bättre organisera rasifierade kvinnor, hbtq-personer och inte minst kvinnor med LO-bakgrund. Det handlar inte om någon millimeterrättvisa utan om att bredd är det som bygger styrka.

Att få läsa om varför Aysha Badra 17 år valt att organisera sig i Ung Vänster i samma bok som Ingrid Burman, numera landshövding, är porträtterad i är något alldeles särskilt. Texter om dom som gått före, inte bara inom partiet utan även som i Hediye Guzels fina text om sin älskade mamma. Hans Lindes intervju med jordbrukaren och Vänsterpartisten Christin Bagger där Hans medger att dom egna förförstållningarna kommer på skam, då han tänkt sig en lång pratstund om Christins syn på transpolitik men kanske främst hamnade i diskussioner om villkoren för Sveriges småjordbrukare. Och i Birgitta Sevefjords text där hon berättar om fattigdomen men också solidariteten i sin arbetarklassuppväxt där Konsumföreståndaren kom med en kasse mat till jul.

För egen del kommer min egen klassbakgrund alltid att fånga mig. Att vara uppväxt i en bruksort sitter ristat i mig, omöjligt att skilja mig ifrån. Förhoppningen är att vi kvinnor med LO-bakgrund, från bruksort och landsort, ska hitta gemensamma och övergripande intressen med kvinnor i storstädernas förorter. Projektet ska inkludera en radikal medelklass och de som tagit ställning för vänsterns värderingar. Systerskapet är inte starkare än vad vi gör det till. Men då är det viktigt att hålla ihop för att vi ska orka i det långa loppet.

En återkommande upplevelse i boken är skammen och det dåliga samvetet, för partiet, barnen och rädslan för att inte räcka till. Det är tufft att vara politiskt aktiv kvinna också idag. Du hatas och hotas, du försöker leva upp till ideal som är omöjliga att nå. Ditt utseende står i fokus. Du är för ful, för gammal eller för snygg. Du tackar ja till alla förfrågningar, gör briljanta debatter, skriver dina egna tal och ändå får du inte ikonstatus. Du blir inte kung, för du är inte han. Rossana Dinamarca talar om hur tufft det kan vara att som kvinna idag bli utsatt för trakasserier, hot och hat men också hur viktigt det är att man inte kompromissar med sig själv. Ulla Andersson berättar i boken om hur hon kände på väg till sin första riksdagsdebatt med Per Nuder och Anders Borg: "Thomas skjutsade mig till tåget och jag sa att det känns som om jag är på väg till min egen begravning". Men begravd är ju Ulla bevisligen inte. Och jag antar att det känns bättre att debattera idag. Vi måste synliggöra strukturerna tillsammans. Den här boken är ett försök till det. En ansats till att genom ett kollektiv av röster berätta en gemensam historia om en kvinnokamp som i vår organisation funnits och utvecklats.

Under 60-70 talet var det du som deltog i en rörelse som motionerade mot de könsroller som beskär individen och demokratin, deltog i bildandet av Grupp 8, ville bygga ut barnomsorgen, göra insatser mot kvinnomisshandel och jämställa relationer oavsett kön.

Någon kanske undrar varför vi ska sammanställa och trycka all denna klagan? Men jag tror att det ligger en styrka i bekännelsen, en kollektiv bekännelse. Kvinnskildringar har ofta avfärdats som tramsigt, onödigt eller hysteriskt utlämnande. Men styrkan ligger i bekräftelsen. Att få veta att det jag upplevt finns och existerar. Jag är inte ensam. Att få älta tillsammans är stärkande, även då det

inte görs försynt, värdigt och behärskat. Kanske ligger det något i tesen av Barbro Backberger, en av grundarna av Grupp 8, som återges i Carolina Ramkvist text och som handlar om att behärskade kvinnor bara vittnar om att neurosen internaliserats. Att det friskaste man kan göra är att vara arg och vågra anpassa sig. I dikten Om beteenderegler skriver Barbro "Var god stör ej! Prydlig ångest! Vi tittar på Hylands hörna."

Könsförtrycket är en speciell typ av förtryck. Det är inte kamp emot direktören, utan den pågår vid frukostbordet, mellan vänner och mellan medlemmar i en partiförening. Att se sig själv i andra måste gälla även i tv-soffan och på partimötet. Lina Hultman skildrar i sin text "Det personliga är politiskt" hur kvinnorörelsen lyckades stoppa en sexualbrottsutredning som bestått av 8 män och 1 kvinna och vars syfte var att liberalisera våldtäktslagstiftningen. Först möttes dom av moralkortet, det har feminister fått argumentera emot i alla tider. Vår riksdagsledamot Eva Hjelmström följer upp kravet om en ny utredning genom att ställa följande fråga riksdagen: "Avser regeringen att efterkomma den samlade kvinnorörelsens och många andra organisationers krav i dom stycken som opinionen brännmärkt utredningsbetänkandet?".

På partikongressen 1985 beslutades att partiet skulle arbeta för en kriminalisering av sexköparna. 1998 blev det äntligen svensk lagstiftning. Kampen för rätten till våra egna kroppar blev allt mer central i partiet, ett annat senare exempel på detta är från vår tidigare EU-parlamentariker Marianne Eriksson som berättar om reaktionerna i parlamentet när hon föreslog att medlemsländerna skulle kriminalisera sexköparna. "Det blev alldeles tyst /.../ Så då sa jag det en gång till och då minsann började folk gapskratta och slå i bänkharna av upprördhet".

Vi måste fortsätta att politisera det personliga även idag. I Sverige lyfts med jämna mellanrum idén om att sexköpslagen är stigmatiserande, inte bara gentemot torskarna utan också mot de prostituerade själva. Debattörer utan strukturell maktanalys tror att man kan upphäva förtrycket genom att döpa om de som säljer sex till sexarbetare. Andra lyfter fram myten om den lyckliga horan. Där är vår feministiska analys en helt nödvändig motpunkt i diskussionen.

Visst fanns det brister i delar av 70-talets feminism som kunde bli dömande och elitistisk. Alice Åström berättar exempelvis i sin intervju hur hon upplevde blickarna för att ha sminkat sig och ha "fel" underkläder när hon gick med i ungdomsförbundet. Men utan att döma måste vi också prata om tvingande ideal och utseendehets. Är man inte snygg som tjej får man knappt öppna munnen. Kvinnor blir granskade och bedömda, varje dag in i minsta detalj kroppsdel för kroppsdel. Sociala medier möjliggör att högstadiekulturen rullar vidare livet igenom. Kvinnor är ju tvingade att gå runt och se ut som att de ska på party konstant, för när som helst kan någon lägga upp ett foto. Männen dom kan se ut lite hur som helst, får vara med trots att dom åldrats och lagt på sig runt magen. Kvinnor får istället ett bäst före datum. Och många äldre kvinnor känner sig osynliggjorda. Det varierar förstås men nog finns det ett mönster.

Torun Boucher berättar i sin text i boken om när Kata Dalström skulle hålla första majtal 1895 och sågs släpad i armen därifrån av sin man. Uppenbarligen var det inget som hindrade henne, då hon fortsatte i många år framöver att resa land och rike runt. Det finns många beröringspunkter till idag från Katas tid, hon som kallas

den svenska arbetarrörelsens moder. Hon hade fyllt 40 år och fött 7 barn när hon började sitt partipolitiska arbete. Ekot från dåtidens skuld och skambeläggande hörs än idag, hur kan hon, hon som har barn? Vem tar hand om dom när hon är på möte, talar och reser? Genomgående har kvinnor i historien skambelagts för moderskapets plikter, liknande historier om männens försummelse lyser med sin frånvaro. Den första kvinnliga riksdagsledamoten från vårt parti Solveig Rönn valdes in 1936, då 34 år gammal. När hon var gravid fick hon inte vara ledig från sitt riksdagsuppdrag, utan hon fick kämpa för att försvara sin plats. Partiet drev också på för ett förbud mot att arbetsgivare skulle kunna säga upp kvinnor på grund av graviditet, vilket också förverkligades, med några undantag, 1939. Idag är villkoren förändrade, både när det gäller möjligheten att som politiker ta föräldraledigt och för att vi som organisation erbjuder barnpassning vid större arrangemang. Men skuldbeläggandet finns fortfarande kvar.

Man kan känna igen upplevelsen som flera av textförfattarna berättar om av att inte räkna till, att göra allt och lite till, eller som Kata beskrev i ett brev till Zeth Höglund, att hon hade "fullt schå på alla håll och arbetar som en röd liten räv". Hon åkte hästskjuts, gick till fots, åkte i godsvagn, i roddbåt, på dressin, i rissla och i fiskarbåt på sina agitationsturnéer. Och även om färdmedlen moderniserats är vi nog många som känner igen oss i beskrivningen av att ha "fullt schå på alla håll" och kanske ska vi försöka sålla ibland för att orka i längden.

I vår samtid vill ingen vara ett offer och på så vis hålls frigörelsen tillbaka tror jag. Visst behövs de som går före, men ikoner är inga hållbara förebilder. Jag tror att det är centralt att släppa lite på garden, för att kunna knyta näven när det behövs. Det är minst lika viktigt för identifikationens skull att få höra hur Kata svimmade av nervositet på podiet i Ystad som att få höra om när hon höll lysande tal för folket. Vi är offer för ett förtryck och just genom att konstatera det kan vi också göra någonting åt det. En viktig politisk poäng försvinner om vi inte kan se styrkan i svagheten. Vi ska inte underskatta potentialen i att blotta sig, enbart då kan vi också börja dela oket som förtrycket innebär.

Även vänsterns roll som dom som på allvar vill förändra känns igen när man läser texten om Kata. I ett brev till Hjalmar Branting strax innan partisplittringen skrev hon: "Håll till Venster inom ramen af partiets parlamentariska taktik. Jag fruktar så mycket just dina nära förbindelser med "öfverklassfolket" Samtidigt kan man läsa i ett annat brev som hon skrev att "Här i Dalarna är gräsligt förstört av Hinkarna. Vid Borlänge supa arbetarna och slåss vildt...". Det säger en hel del om vilken roll vi har haft och bör ha tycker jag. Vi är dom som står upp för en ekonomi som fungerar för alla, inte bara för ett fåtal. Vi viker inte ner oss utan fortsätter envist arbetet för en annan ekonomisk politik. Samtidigt är vi inte sådana som främst är intresserade av att ha rätt men inte bryr sig lika mycket om att få rätt.

Positivt tänkande och glädje över vunna framgångar är kanske inte nåt som alltid kännetecknat vänsterpartister. Barbro Ernemo, som för övrigt fick veterannålen här i Stockholm i år, berättar i en intervju om ombudsmannens reaktion på valframgången i Uppsala 1976 "Ja, där ser man - det är för jävligt!" Det var inte rätt sorts väljare tyckte han. Man ska inte vara glad i onödan. Han gick till APK sen, kanske blev han där nöjd med röstsiffrorna åtminstone.

Så ses vi här fortfarande efter hundra år och vi fortsätter att hålla ihop, vissa av oss känner varje gest du gör, som hos en gammal vän, medan andra av oss är

nyförälskade. Hur som helst vi hänger ihop inte för att vi måste, av gammal vana eller i brist på alternativ, utan för att dom orättvisor som fanns då, när vi kom till fortfarande tar sig uttryck på olika vis. När vi ser hur de ojämlika villkoren drabbar oss människor blir svaret på frågan hur man kan vara socialist och feminist självklart. Hur kan man vara någonting annat? I samma stad lever barn som åker på långa utlandssemestrar och barn som inte kommer längre än till hyreshusets lekplats. Mellan Täby och Rinkeby är det inte långt men det kunde lika gärna vara två olika universum. Till bruksorterna och glesbygden med hög arbetslöshet och förlorad framtidstro är det både geografiskt och ekonomiskt långt bort ifrån dom som har.

Du är en hundraåring som har gjort många fel. Jag tänker inte ursäkta dig, inte förlåta allt, men jag är glad att vi har kunnat gå vidare utan att för den sakens skull glömma. På 80- och 90-talen var du med och verkade för utbyggd preventivmedelsrådgivning, lika lön för lika arbete. 1980 föreslog partiet att tre månader av föräldraledigheten skulle reserveras för varje förälder. Det dröjde nästan 15 år innan den första sk "pappamånaden" infördes. År 2000 la partiet fram en motion om att beräkna kostnaderna för mäns våld mot kvinnor och samma år skrevs en motion som tog upp problematiken med hedersmord. År 2001 skrev vi en motion om att individualisera föräldraförsäkringen. Och nu, när vi skriver 2017, har vi precis drivit igenom höjda anslag till kvinnojourer och höjt underhållsstöd.

Vi har en bit kvar tills den ordningen som delar upp oss utifrån kön är borta. Men det är vår tid nu. I Evy Gunnarssons text återges citatet: "Vi vänstersocialistiska kvinnor går inte fram emot männen utan jämsides med dem". Nu, nästan hundra år senare, kan vi, tack vare de som gick före oss, värdigt, försynt och behärskat drista oss till att ibland gå före.

Tack mina allra käraste systrar. Vi har varit med hela vägen, under första, andra och tredje vågens feminism. I med- och motgång. Så kommer det att fortsätta se ut även i framtiden.

Diskussionsfrågor

- "Systerskapet är inte starkare än vad vi gör det till" säger Ida Gabrielsson sitt tal ovan. Hur kan vi tillsammans bli bättre på att stötta kvinnor i partiorganisationen?
- Hur ska Vänsterpartiet få kvinnor med LO-bakgrund, från bruksort och landsort, att hitta gemensamma och övergripande intressen med kvinnor i storstädernas förorter och samtidigt inkludera radikala medelklass kvinnor?
- Hur påverkar din egen klassbakgrund dig?

Historiska nedslag 1917-1929

1917 pågick första världskriget och i februari störtades tsarväldet i Ryssland. Även om Sverige skonades från kriget så blev krigsårens konsekvenser stora för folket. Bristen på livsmedel och enorma prisökningar ledde till svält bland arbetarna. Ransonering infördes och i städerna bröt flera hungerkravaller med tusentals deltagare ut, t.ex. "potatisupproret" i Stockholm och "brödupproret" i Göteborg. Även flera antimilitaristiska demonstrationer ägde rum landet runt. Svält och skriande sociala orättvisor tillsammans med krav på rösträtt, demokrati och fred ledde till social oro som kom att kanaliseras i politisk kraft. I denna kontext bildades Sveriges Socialdemokratiska vänsterparti¹, SSV, den 13 maj 1917 efter en partisplittning i Socialdemokraterna.

1919 beslutade riksdagen att kvinnor skulle få rösträtt i allmänna val.

1921 hölls det första riksdagsvalet med allmän och lika rösträtt oavsett inkomst och kön.

Redan på 1920-talet skrev partiet motioner i riksdagen och krävde att "fosterfördrivningsfrågan", det vill säga abortfrågan, utreddes. Abortfrågan drevs sedan regelbundet av partiet fram till omröstningen i riksdagen 1974 då en ny lag om fri abort antogs.

1921 bytte SSV namn till Sveriges kommunistiska parti² SKP.

1924 bröt sig en minoritet ut ur partiet.

1929 splittrades SKP då en majoritet av partiledningen bröt med och uteslöts ur Komintern, sammanslutningen av världens kommunistiska partier.

Börskraschen på Wall Street i oktober 1929 ledde till en arbetslöshet på 20-25 procent bland svenska LO-medlemmar. Årtiondena som följde var fyllda av massarbetslöshet, strejker, lockouter och lönedepressning. I perioder under 1920-talet var hela 60 procent av landets ungdomar arbetslösa. Situationen ledde till hårda strider mellan fackföreningar och arbetsgivare.

Annika Cullberg:

Vänsterpartiets väg till feminismen – Den första tiden

Annika Cullberg var kvinnopolitisk sekreterare på Vänsterpartiets partikansli 1996-2001. När kvinnorna i Frankrike efter revolutionen 1789 reste krav på politisk och ekonomisk jämlikhet uteslöts de ur den revolutionära gemenskapen. De förbjöds att bilda egna organisationer. Kvinnorna kunde vända upp och ner på den naturliga ordningen och orsaka kaos i samhället, hette det. Det var ett svårt bakslag, men gjorde kvinnor medvetna om det konfliktfyllda förhållandet mellan könen. Feminismen som rörelse var ett faktum.

¹ Partiets namn stavades "Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti".

² Partiets namn stavades "Sveriges Kommunistiska Parti" in på 1940-talet.

Sin lansering som politiskt begrepp fick feminismen hundra år senare vid en stor internationell sammankomst i Paris, Congrès générale des sociétés féministes, "för att beteckna en verksamhet som representanter för bägge könen förenat sig om i syfte att för kvinnorna erövra samma rättigheter som de männen har". Det krävde att kvinnorna organiserade sig, vilket också skedde i stor omfattning i hela Europa. I Sverige introducerades feminismen 1903 av den vänsterradikala debattören och författaren Frida Stéenhoff. I sitt föredrag "Feminismens moral" beskriver hon feminismen som "kvinnorörelsens senare och modernare stadium, till skillnad från mer föråldrade ståndpunkter". Det var en feminism som tog ställning "för det fria tänkandet mot klerikalismen eller prästvåldet, för freds rörelsen mot militarismen, för social nydaning mot klass- och kapitalförtryck" – frågor i högsta grad aktuella för hennes samtid.

Ändå var tiden inte mogen för feministiska idéer, vare sig av detta slag eller för de tankar Frida Stéenhoff hade om kvinnors kärlek och sexualitet. De var svårsmälta för såväl socialdemokratiska som borgerliga kvinnokämpar. Lydia Wahlström, en av förgrundsfigurerna i Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, LKPR, skriver i Den svenska kvinnorörelsen (1933): "Att det franska namnet 'feminism' härvidlag så föga passar, att varken suffragettväsen eller kravet på fri kärlek här kunnat vinna någon egentlig terräng, beror nog på att vår kvinnosak i grunden varit svensk, om man med svensk menar försynt, värdig, behärskad". Inte heller Kata Dalström var förtjust. Hon varnade kvinnorna i Socialdemokratiska arbetarepartiet, SAP, som hon då tillhörde, för att likt Frida Stéenhoff göra den sexuella frågan, och då särskilt sexualupplysning och preventivmedel, till en huvudfråga "enär en mängd andra spörsmål äro av mycket större betydelse". Men för kvinnorna i det nybildade Sveriges socialdemokratiska vänsterparti, SSV, var det viktiga frågor och har så förblivit in i vår tid. Alexandra Kollontay, en av feminismens hårdaste kritiker i det socialistiska lägret, gick till skarpt angrepp mot det tidiga 1900-talets ryska feminister. De påstod sig samla kvinnor över klassgränserna och företräda deras "renodlat kvinnliga intressen" medan de i själva verket lämnade arbetarklassens kvinnor utanför. Så fick feminismen sin stämpel som en entydigt liberal borgerlig rörelse, och den har varit svår att tvätta bort.

I de flesta europeiska länder utvecklades under slutet av 1800-talet en socialistisk kvinnorörelse vid sidan av arbetarrörelsen. I Sverige bildade kvinnor egna fackföreningar och kvinnoklubbar som ideologiskt tillhörde SAP men saknade egentligt stöd hos partiet. Kvinnorna betraktades inte som jämlikar utan snarare som bifigurer med uppgift att stödja männen i deras kamp. De var helt på det klara med att de inte kunde räkna med motsvarande stöd från männen i kampen för sina rättigheter. Stämningarna i Sverige runt sekelskiftet 1900 och framåt var utpräglat kvinnofientliga. Kvinnor i alla samhällsklasser utestängdes systematiskt från den politiska arenan. Deras krav på rösträtt motarbetades från alla håll. Myter om deras politiska oduglighet florerade och gjordes till sanningar som bekräftade att de inte hade något i politiken att göra, och att skulden var deras egen. Kvinnors verklighet och villkor avfärdades som icke-frågor. Männen satte dagordningen. Deras överordnade ställning kunde inte ifrågasättas. Så visst fanns här grund för ett starkt gemensamt kvinnointresse.

När vårt parti, Sveriges socialdemokratiska vänsterparti, SSV, bildades i maj 1917 slogs det fast att kvinnors rättigheter och jämlika villkor i samhället skulle vara viktiga inslag i partiets politik. Lika och allmän rösträtt för kvinnor skulle vara en

huvudfråga under de kommande åren. Men kluvenheten inför kvinnornas inträde på den politiska arenan var stor. Även i SSV hade männen svårt att finna sig i att kvinnorna skulle kunna agera på egen hand och efter eget huvud. Deras krav på rösträtt var en provokation. Det var ju att ifrågasätta mäns makt. Kata Dalström läxade upp den mansdominerade kongressen. Kvinnorna erkändes som jämbördiga kamrater, och kongressen antog Katas förslag till uttalande. Partiets uppgift från och med nu skulle vara att utan förbehåll aktivt arbeta för och stödja kvinnorna i deras kamp för politisk och social frigörelse. Kvinnors rättigheter och skyldigheter borde gå hand i hand med männens, och som första steg gällde att uppnå medborgarrätt för kvinnorna, det vill säga lika och allmän rösträtt.

Det fanns länge starka blockeringar i partiet mot att erkänna kvinnoförtrycket som ett särskilt förtryck, som det krävs särskilda strategier för att bekämpa. En sådan uppfattning stred mot det kommunistiska likhetsidealet. Det vill säga: män och kvinnor var jämlikar i klasskampen. Kvinnofrågan var en del av den sociala frågan. När klassamhället upplöstes skulle också kvinnofrågan lösas. Ett första genuskontrakt i vår partihistoria, skulle man kunna kalla det.

I ett historiskt perspektiv framstår utvecklingen av Vänsterpartiet till ett feministiskt parti som konsekvent och nödvändig. När feminismen skrevs in i partiprogrammet vid kongressen 1996 var det resultatet av en lång politisk process med rötter i det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets socialistiska kvinnohistoria. De år som föregick bildandet av SSV var dramatiska. Första världskrigets utbrott den 1 augusti 1914 fick Hjalmar Branting att skyndsamt avge sin borgfredsförklaring "Inför krigets tryck" där han utlovade "hela folkets solidaritet" med regeringen, en regering som till stora delar hade besatts av storfinansen. Det var en utfästelse med förödande konsekvenser för landets fattiga arbetarfamiljer. Den innebar aktivt stöd till högerns militära rustningspolitik. En omfattande livsmedellexport till Tyskland beordrades med varubrist, ransonering och skenande matpriser som följd. Omläggning av produktion i industrin orsakade massarbetslöshet. Reallönerna halverades och mobilisering av arbetare till landstormen berövade många familjer deras försörjning.

En växande vänsteropposition inom SAP motsatte sig klassarbetet och rustningspolitiken. De ledamöter i riksdagsgruppen som tillhörde vänsteroppositionen tystades med hjälp av den så kallade munkorgsstadgan. De starkaste protesterna kom från kvinnor i de socialdemokratiska kvinno klubbarna och från ungdomsförbundet. På SAP:s (Socialdemokratiska arbetarepartiets) kongress i februari 1917 ställde partiledningen ultimatum till partivänstern och ungdomsförbundet att sluta upp kring borgfredspolitik, men de vägrade. Ett stort antal partimedlemmar och hela ungdomsförbundet uteslöts. En del lämnade SAP frivilligt.

Kvinnosaken må ha varit "försynt, värdig och behärskad", men våren 1917 hade kvinnorna i arbetarklassen fått nog av borgfredspolitik. Ett massivt folkligt kvinnouppror skakade Sverige. Under ofta våldsamma former gjorde kvinnorna revolt mot hunger och svält, livsmedelsköer, eländiga bostäder, usla löner och orimliga arbetsvillkor. De agerade som de mödrar, arbetarhustrur och arbeterskor de var. Pigorna i hushåll och jordbruk hade liksom fabriksarbeterskorna mycket svåra arbetsförhållanden. Särskilda demonstrationer hölls mot att de kvinnliga arbetarna nekades påbrödskort, de extra ransoner som myndigheterna delade ut

till de manliga arbetarna. Kvinnor i industrin ansågs inte ha samma näringsbehov som männen för att kunna utföra sitt arbete.

Kvinnornas krav handlade om överlevnad, om att barnen skulle orka gå i skolan utan att svimma av hunger, och om lika och allmän rösträtt. Deras uppror har kallats den svenska revolutionen och är den största manifestationen ledd av kvinnor som hållits i Sverige någonsin. Aktionerna hade många likheter med de kvinnodemonstrationer som ägde rum i Ryssland, Tyskland, Italien, Spanien och Mexiko kring 1917. Kvinnorna var oftast inte fackligt eller politiskt organiserade. Det var grannskapet som var basen för deras agerande. Aktionerna var spontana. De skedde samtidigt och oberoende av varandra. Kvinnorna samlades på bakgårdarna och torgen, utanför butiker och fabriksgrindar, platser där de brukade mötas. Sina protester och krav riktade de mot handlare, matproducenter, företagsledningar och myndigheter. Demonstrationer med den ryska revolutionen som klar förebild genomfördes också. I dem hade kvinnor från SSV en framträdande roll.

Arbetarrörelsens organisationer var till en början positiva till kvinnornas initiativ, men tog efterhand avstånd från aktionerna och försökte ta kontroll över dem. Den främsta anledningen var inte protesternas våldsamma former utan att en självständig kvinnokamp inte kunde tillåtas. Både SAP och det nybildade SSV fördömde aktionerna för att de ansåg att de var opolitiska eller rentav framprovocerade av högerkrafter. En annan vanlig uppfattning var att kvinnorna själva hade orsakat nöden i arbetarfamiljerna på grund av sin oförmåga att hushålla med pengar.

När vänsteroppositionen i SAP uteslöts vid partikongressen vintern 1917 valde de flesta socialdemokratiska kvinnoklubbarna trots allt att stanna kvar i partiet. Ett fåtal klubbar direktanslöt sig till SSV. Enskilda tidigare SAP-medlemmar lämnade de socialdemokratiska kvinnoklubbarna och bildade vänstersocialistiska kvinnoklubbar runtom i landet. Behovet av en övergripande organisation för klubbarna växte fram, och därför bildades 1918 Sveriges vänstersocialistiska kvinnoklubbars samorganisation. Den hade en självständig roll i förhållande till SSV, men fick visst ekonomiskt stöd för att kunna bedriva agitation och starta den vänstersocialistiska kvinnotidningen Röda Röster. De flesta av kvinnoklubbarnas medlemmar gick med i SSV.

1921 anslöt sig SSV trots inre stridigheter till Komintern, den Kommunistiska internationalen, som ställde stora krav på de anslutna kommunistpartierna att underkasta sig centralstyrning från Moskva. SSV bytte namn till Sveriges kommunistiska parti, SKP, och organiserades om. Nu skulle kvinnorna arbeta tillsammans med sina manliga kamrater i driftceller på arbetsplatser och i bostadsområden. De skulle skolas i partiets politik, främst för att kunna stödja männen i deras kamp för ett socialistiskt samhälle. Samma sak gällde den fackliga kampen. Ingen särorganisering av kvinnorna fick längre förekomma. Samorganisationen gick in under SKP, dess arbetsutskott bytte namn till Kommunistiska partiets kvinnoutskott, och kvinnoklubbarna försvann in i de kommunistiska arbetarekommunerna. Eftersom andelen kvinnliga medlemmar var liten i partiet blev de oftast enda kvinna i den cell där de ingick. Komintern tog ingen hänsyn till att arbetarklassens kvinnor och män fanns inom olika delar av arbetslivet, med olika uppgifter och under olika villkor, och att få gifta kvinnor lönearbetade.

Omorganiseringen stötte på starkt motstånd bland kvinnorna. Hur skulle de nu kunna agera gemensamt i den för dem livsviktiga kampen mot rusdryckerna, fosterfördrivningslagen och förbudet mot preventivmedel och sexualupplysning? Många män ogillade också omorganiseringen, men av ett annat skäl. De ville ha kvar sina enkönade grupper för att slippa få in kvinnorna och "deras" problem i "sin" verksamhet.

Under våren 1926 drev SKP kampanjen "Tusen industriarbeterskor till partiet!", men bara 20 procent av de anställda inom industrin (cirka 134 000) var kvinnor. Partiet hade då inte mer än cirka 1 200 kvinnliga medlemmar varav 200 var industriarbeterskor. De kvinnor som arbetade utanför industriproduktionen var inte föremål för några kampanjer. Därför bildades inga arbetsplatsceller vare sig bland hembiträden, pigor, sömmerskor eller café- och automatpersonal.

Evy Gunnarsson: Kommunistiska kvinnornas kamp

Evy Gunnarsson är författare till boken Med nål och garn för socialismen – De kommunistiska kvinnornas kamp 1917-1947. Artikeln är tidigare publicerad i sin helhet i "Meddelande från Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek 24-25, nr 4, 1982-1983"

Kvinnor har varit osynliga och är fortfarande i långa stycken osynliga i vår historia. Det gäller även i det Kommunistiska partiet (SKP/Vpk). Få känner i dag till att SKP/Vpk har haft kvinnotidningar. Först Röda Röster 1919–1929, sedan Arbetarkvinnornas tidning (AKT) 1920–1947. I den här artikeln ska jag till viss del försöka råda bot på den bristande kunskapen om de kommunistiska kvinnornas arbete. Naturligtvis har SKP/Vpk liksom den övriga arbetarrörelsen varit klart mansdominerad och därmed också den politik man bedrivit men det hindrar inte att de kvinnor som deltog i partiets arbete gjorde en minst lika viktig insats som männen. Tyngdpunkten i artikeln kommer att ligga på 1920-talet. Det är ett decennium som är fyllt av omvälvningar, strejker och kamp för att överleva. Detta präglar det budskap som fördes ut via Röda Röster. Revolutionen i Ryssland var en inspirationskälla för alla kommunister. I artikeln tar jag också upp 1930- och 1940-talen som präglas av kampen mot fascismen och andra världskriget. De källor jag använder mig av är i första hand Röda Röster och AKT. Till det kommer en del protokoll från 1920-talet som finns bevarade från kvinnoutskottets möten. I protokoll från centralkommittémöten och politbyråmöten behandlas de kvinnopolitiska frågorna bara perifert. I huvud sak skildras därför de kommunistiska kvinnornas historia via kvinnotidningarna och via en del utåtriktade broschyrer där kvinnopolitiska frågor tagits upp.

Vänstersocialistiska kvinnoklubbar

1917 bildades Sveriges socialdemokratiska vänsterparti. Samtidigt bildades vänstersocialistiska kvinnoklubbar över hela landet. Kata Dalström var en av de mer kända kvinnorna som vid den här tiden lämnade Socialdemokratiska arbetarpartiet. Snart uppstod ett behov av en nationell sammanslutning för de vänstersocialistiska kvinnoklubbarna. I juni 1918 hade man konstituerande kongress för Sveriges vänstersocialistiska kvinnoklubbars samorganisation. I stadgarna som antogs framgick att samorganisationens syfte var att:

”Bibringa kvinnornas intresse för och kännedom om nutidens sociala frågor, särskilt med hänsyn till sådana vilka berör kvinnornas ställning inom samhället och att sålunda söka fostra dem till ansvarskännande, klass- och målmedvetna samt för de socialistiska idéerna kämpande medborgarinnor”.

Röda Röster

På den första kongressen diskuterades möjligheterna av att ge ut en kvinnotidning. Men ännu hade inte de vänstersocialistiska kvinnorna några pengar att röra sig med, så beslutet fick vänta. Men några månader senare, i december 1918, beslöts att Sveriges socialdemokratiska vänsterparti skulle ge samorganisationen tusen kronor till utgivningen av en kvinnotidning. Tidningen fick namnet Röda Röster och kom ut första gången i februari 1919. Tidningen kom ut var fjortonde dag. I presentationen av tidningen i första numret stod: ”Vår egen tidning vill städse föra socialismens talan – det blir även vår egen. Vi vänstersocialistiska kvinnor går inte fram mot männen utan jämsides med dem. Röda Röster vill nå också våra manliga kamrater. Den vill utgöra en föreningslänk inte endast mellan alla vänstersocialistiska kvinnor utan mellan alla vänstersocialistiska kvinnor och män. Söndrade vi falla, enade segrar vi.”

De frågor som togs upp i Röda Röster präglades av att det politiskt var en brytningstid även inom det nybildade partiet. Det Socialdemokratiska Vänsterpartiet hade ingen enhetlig sammansättning och diskussionerna kring Kominterns bildande 1919 fördes även i Röda Röster. Kvinnorna uppmanades att sätta sig in i alla frågor som rörde partiet och inte minst frågan om anslutning till Komintern eller ej. Tidningens redaktör; Anna-Stina Pripp, skrev att kvinnor också måste sätta sig in i partipolitiska frågor och att kvinnor förstod det lika bra som männen. Hon menade att de allt för länge lämnat de stora frågorna åt männens gottfinnande.

Kominterns kvinnosekretariat

Socialdemokratiska Vänsterpartiet hade sin 4:e kongress i mars 1921. De 21 teserna som var villkoren för anslutning till Komintern var en stridsfråga på kongressen men man hade beslutat sig för anslutning och att samtidigt byta namn till ”Sveriges kommunistiska Parti, sektion av kommunistiska internationalen.” I april samma år hade de vänstersocialistiska kvinnoklubbarnas samorganisation kongress. Enhälligt anslöt sig de vänstersocialistiska kvinnorna till partikongressens beslut om anslutning till Komintern. Det innebar i praktiken att kvinnoklubbarna gick upp i partiet och inte längre var en självständig organisation. Nu skulle kvinnorna arbeta efter tredje internationalens bestämmelser som innebar att klubbarna skulle vara avdelningar av arbetarkommunen. Samorganisationens arbetsutskott bytte namn till Kommunistiska partiets kvinnoutskott. Kvinnoutskottets uppgifter skulle vara att ge ut Röda Röster och bistå kvinnoavdelningarna i deras studiearbete och de skulle leda agitationen bland kvinnor.

Kvinnoförbundens avdelningar skulle hålla konferens i samband med partiets kongress. Inom Komintern fanns ett internationellt kvinnosekretariat som från 1920 leddes av Alexandra Kollontay. Där drog man upp riktlinjerna efter vilka de kommunistiska kvinnorna skulle organiseras. Kvinnosekretariatet och Komintern menade att kvinnorna skulle betraktas som likaberättigade medlemmar och kvinnorna skulle delta i den proletära kampens alla områden. Dessutom skulle moderskapets sociala funktion erkännas och det innebar att man måste vidta

åtgärder som skyddade kvinnan i hennes egenskap av mor. Komintern hade uttalat sig emot att man bildade separata kvinnoföreningar men däremot insåg man att man måste använda särskilda arbetsmetoder för att nå kvinnor och det innebar bland annat att man inom varje parti skulle ha ett särskilt organ som svarade för arbetet bland kvinnor. Partierna skulle även ha kvinnotidningar.

Driftceller

De kommunistiska kvinnorna i Sverige var redan organiserade efter de här principerna. Ett par år senare beslöt man inom Komintern och i det svenska partiet att man skulle organisera sig i driftceller. Det stötte uppenbarligen på en hel del motstånd från kvinnornas sida för i praktiken innebar det att kvinnoklubbarna skulle försvinna och att kvinnorna nu skulle organiseras i driftceller på sin arbetsplats tillsammans med de manliga kamraterna eller om de inte hade något arbete, i en bostadscell. I Röda Röster uppmanades kvinnorna att lägga ner lika mycket arbete på driftcellen som de tidigare gjort på kvinnoklubben. Ju starkare en klubb var, skrev Röda Röster, desto lättare borde det vara för klubbens medlemmar att förstå att man inte hade klubben för egen del utan för att göra ett gott partiarbete. De skulle bättre lära känna sina manliga kamrater genom driftcellen och kvinnorna skulle då få större förståelse för den gemensamma fackliga kampen. På kongresserna hade det poängterats att det var industrins kvinnor som skulle organiseras i första hand men att arbetet även skulle utsträckas till övriga proletärkvinnor. Arbetarkvinnorna skulle organiseras till kamp för åtta timmars arbetsdag och för mödra- och barnskydd. För kvinnornas del var kampen för kortare arbetstid aktuell länge. När åttatimmarsdag infördes 1919 gjordes undantag för bland annat hembiträden, jordbruksarbetare och kafé- och automatpersonal.

Kvinnors fackliga organisering

Vid den här tiden i slutet på 1920-talet utgjorde kvinnorna ungefär 13 procent av partiets medlemmar. Att kvinnornas fackliga organisering var en viktig fråga framgår av Röda Röster. Där uppmanades kvinnorna att organisera sig och slåss för sina rättigheter. I tidningen fanns i varje nummer artiklar om hur kvinnliga arbetare hade det på sina arbetsplatser, hur de utnyttjades. 1920 utgjorde de kvinnliga industriarbetarna 20 procent av alla industriarbetare (136 800 personer). Deras andel sjönk sedan till 18 procent fram till 1940. Betydligt fler kvinnor fanns inom jordbruket eller arbetade som hembiträden. Sammanlagt utgjorde de kvinnogrupperna 1930 majoriteten av de lönearbetande kvinnorna (drygt 400 000 kvinnor).

Kappsömmerskornas kamp

1920-talet var ett årtionde som var fyllt av strejker, lockouter och lönedepressning. Arbetsköparna använde sig av strejkbrytare när arbetarna inte gick med på deras lönedepressningspolitik. I Röda Röster uppmanades kvinnorna att delta i det fackliga arbetet och stödja sina strejkande män. Arbetsplatsreportagen ger en bild av hur de lönearbetande kvinnorna hade det på sina arbetsplatser. Kappsömmerskorna gick i konflikt 1925. Deras löneförhållanden var sådana att de började med 19 kronor per vecka och efter två och ett halvt år fick de 37 kronor. De hade nu begärt 5 kronor påökt. Svaret från direktör Paues i Sveriges Konfektionsindustriförbund var att arbeterskorna borde vara tacksamma att ha 37 kronor i veckan för det fanns många manliga familjeförsörjare som inte hade mer. Dessutom menade han att

livsmedelspriserna sjönk så allting blev billigare. Arbetsköparna krävde istället lönedepressning till 33 kronor i veckan och förhandlingarna avbröts. I Röda Röster skrev man att "Ingenting hördes förrän två dagar före julafton, då flickorna genom anslag på arbetsplatserna fick meddelanden om att fabriken var avstängd fr.o.m. den 2 januari tills uppgörelse träffats." Kappsömmerskorna var lockoutade och arbetsköparna sände materialet till Tyskland istället.

Strejk på Kapsylfabriken

På Kapsylfabriken i Stockholm strejkade arbetarna i juli 1925. Där arbetade 5 män och 44 kvinnor. Männerna ville ha löneförhöjning från 55 kronor i veckan till 65 kronor. Kvinnorna ville ha höjd timpenning från 64 öre till 70 öre. Med hårt ackordsarbete kunde kvinnorna högst komma upp till 40 kronor i veckan. De utnyttjades också för övertid kväll efter kväll och även på söndagar. Då fick de bara 34 procent tillägg och ville nu ha 50 procent tillägg. Arbetet var hälsofarligt. I hylsorna kring korkarna på vissa buteljer ingick bly och tenn och därför fick de förr eller senare blyförgiftning. Från Tyskland hade fabriken fått maskiner som sprutade färg på kapsylerna. Trots att arbetarna hade mask så trängde färgen upp i näsan genom bomullen man hade där. Det var lätt att skära av sig fingerspetsarna. Då fick arbetarna springa ut och köpa gasbinda på apotek för det fanns ingen förbandslåda på fabriken. Maskinerna styrde till stor del ackorden på Kapsylfabriken. Men maskinerna var ofta i olag och då blev förtjänsten mindre. Det kunde gå halva dagar då arbetarna var sysslösa och då fick de bara timpenningen på 64 öre. Strejken pågick fortfarande efter fyra månader. Arbetsköparna hade anställt strejkbryterskor som fick bilskjuts till arbetet och högre lön. I Röda Röster uppmanades läsarna att stödja de strejkande kvinnorna ekonomiskt.

Vintern närmade sig och de skulle då komma att få det ännu svårare och behövde varma kläder. När arbetet återupptogs på Kapsylfabriken efter drygt fyra månader började arbetet så småningom sina. Det visade sig då att den största kunden AB vin och spritcentralen hade vänt sig till Tyskland och de leveranserna hade börjat komma tillbaka. Följden blev permitteringar på Kapsylfabriken. I Röda Röster skrev man att om det hade funnits facklig enhet nationellt och internationellt hade det aldrig behövt hända. Om arbetarna i Tyskland hade känt till strejken och det därmed inte hade varit möjligt för arbetsköparna att få fram kapsyler, hade kvinnornas ställning på Kapsylfabriken varit betydligt starkare. Enligt Röda Röster hade kvinnorna i genomsnitt 55 procent av männens löner 1926 och av de ca 134 000 industriarbetarna var ca 33 000 organiserade i LO.

Klädinsamlingar

Internationella arbetarhjälpen (IAH) var en organisation som hade sina rötter i Tyskland. IAH var en "proletär självhjälpsorganisation". Man samlade in kläder och livsmedel som förmedlades till strejkande arbetares familjer och barn och man organiserade soppkök för strejkande arbetare. I denna organisation uppmanades de kommunistiska kvinnorna att arbeta via bland annat Röda Röster. 1922 hade IAH en stor aktion för Leningrads barn och 1926 samlade de in kläder till strejkande kolgruvearbetare i England.

Insamlingen till England upptog stor plats i Röda Röster som rapporterade hur insamlingen gick ut i de olika delarna av landet, där kvinnoklubbarna hade syrciklar och sydde kläder. Stora klädsändningar gick iväg till England. Många

kvinnor mobiliserades för insamlingen. Brev från kolgruvearbetar-hustrur som berättade om strejken och tackade för klädsändningarna publicerades. 1928 anordnade Stockholmsavdelningen av IAH en sommarkoloni för barn till arbetslösa arbetare där kommunistiska kvinnor drog ett stort lass.

Klasslagar mot arbetarkvinnor

En annan fråga som fick stort utrymme i Röda Röster var kampen mot fosterfördrivningslagen och mot lagen från 1913 som förbjöd upplysning om preventivmedel. Båda dessa lagar var klasslagar eftersom bättre situerade kvinnor kunde söka läkare utomlands för abort och kunde skaffa sig kunskap om preventivmedel. Det var nämligen inte förbjudet att använda preventivmedel vilket ofta felaktigt brukar påstås. De kommunistiska kvinnorna krävde att det skulle vara full straffrihet för fosterfördrivning både för kvinnan och den som utförde aborten. Men det var också nödvändigt med upplysning om preventivmedel, menade de.

Namninsamlingar ordnades och man gjorde uppvaktningar för fosterfördrivningslagens avskaffande. Pengar samlades in till de häktade kvinnorna och deras barn. I Röda Röster annonserades i varje nummer om preventivmedel trots att det inte var tillåtet. I nästan varje nummer hade man artiklar om kvinnor som tvingats till fosterfördrivning. Hur fattiga och utslitna kvinnor i desperation försökte göra abort själva med vispkvistar och andra redskap, hur de dödar sitt nyfödda barn på grund av att de varken hade bostad eller pengar och kanske också hade blivit övergivna av barnafadern. I riksdagen motionerade SKP gång på gång om att fosterfördrivningslagen skulle avskaffas och kvinnorna själva skulle ha rätt att bestämma om de ville göra abort eller ej.

Arbetarkvinnornas tidning

1930-talet innebar fortsatt kris och stor arbetslöshet. Ute i Europa fick fascismen ett allt fastare grepp först i Italien och sedan 1933 i Tyskland när Hitler kom till makten. När SKP sprängdes 1929 på grund av motsättningen kring bland annat synen på kapitalismens utveckling försvann Röda Röster liksom övrig partipress utom Norrskensflamman med de så kallade Kilbommarna. Det blev en kraftig åderlåtning av partiet. Men redan under 1929 kom ett provnummer av AKT ut. Den skulle ersätta Röda Röster och kom regelbundet ut från 1930 fram till 1947. I anmälan av tidningen stod det: "Arbetarkvinnornas tidning vill i denna för arbetarklassen allvarliga situation samla de arbetande kvinnorna i stad och land till kamp mot det kapitalistiska samhällssystemet, till kamp för egna intressen."

De inrikespolitiska frågor som de kommunistiska kvinnorna arbetade för på 1930-talet var moderskapshjälp, bättre spädbarnsvård, bättre och fler bostäder, bättre arbetslöshetshjälp och gift kvinnas rätt till förvärvsarbete. 1930-talet var befolkningskrisens dagar och kommunisterna menade att det berodde på ekonomiska svårigheter och osäkerhet om morgondagen att kvinnor inte födde fler barn. Samtidigt som det talades om att kvinnans plikt mot samhället var att föda barn så gavs inte moderskapshjälp som gjorde det möjligt. Många kvinnor drevs till fosterfördrivning på grund av att det inte hade ekonomiska möjligheter att ta hand om barnet.

Kopplat till detta var kravet att gravida kvinnor skulle ha rätt att behålla sitt arbete och ha rätt till ledighet fyra veckor före och sex veckor efter förlossningen mot full lön. I AKT diskuterades gifta kvinnors rätt till arbete. Det var en fråga som togs

upp på många håll i samhället på grund av den stora arbetslösheten. Både kvinnor och män ansåg att kvinnorna inte skulle ta arbete från männen som var familjeförsörjare. De gifta kvinnorna utgjorde trots allt en mycket liten andel av de lönearbetande. 1930 utgjorde de tre procent av samtliga förvärvsarbetande, men även i SKP rådde det delade meningar om detta. I AKT stod det: "Beträffande arbetarhustrurnas förvärvsarbete så är detta inte alls någon, 'kvinnofråga', som kan lösas för sig utan det är en klassfråga som inte kan ryckas ur sitt samband med klassens övriga frågor och kan lösas endast gemensamt med dem, det vill säga i revolutionär klasskamp: vilket inte hindrar utan tvärtom understryker nödvändigheten av att slåss för en förbättrad ekonomisk ställning för arbetarklassens kvinnor."

AKT påpekade att arbetarkvinnorna tvingades söka arbete antingen de ville eller inte på grund av att mannen kanske var arbetslös eller hade låg lön.

Kvinnoaktiven

De aktiva kommunistiska kvinnorna organiserades inom partiet i de så kallade kvinnoaktiven på 1930-talet. I kvinnoaktiven samlades kvinnorna för att ordna insamlingar till fascismens offer eller sy kläder till deras barn. 1934 utgjorde kvinnorna ca 16 procent av partiets medlemsantal. Men de var mycket ojämnt fördelade över landet. I Norrbotten, som var det starkaste distriktet, utgjorde kvinnorna 23 procent av medlemmarna. I mitten av 1930-talet arbetade man för att bredda AKT för att nå ut till socialdemokratiska kvinnor och partilösa kvinnor. Tidningens partikaraktär skulle tonas ner. I tidningen tog man in matrecept, sytips, mer kulturella artiklar som till exempel filmpresentation och noveller.

Genom att bilda diskussionsklubbar, sycirklar och studiecirklar försökte man också knyta an till kvinnor utanför partiet. Det var kvinnoaktiven ute i landet som hade ansvar för detta arbete. De kommunistiska kvinnorna hade trots att frågan om arbetet bland kvinnorna behandlades både på centralkommittémöten och kongresser visst motstånd från sina manliga kamrater runt om i landet.

Kvinnoarbetet enligt manliga kamrater

På kongressen 1936 sa Fritiof Lager, centralkommittéledamot, angående kvinnoarbetet: "Vad vårt kvinnoarbete beträffar är det inte stora framsteg som vunnits. Arbetarkvinnornas tidning går uppåt, och närmar sig det stadium, att man kan börja tala om massspridning av densamma [ca 8 000 ex, skribentens anmärkning]. Men kvinnoarbetet i övrigt har inte undergått några större förbättringar. En avgörande orsak därtill är den bristande förståelsen av detta arbetes betydelse från männens sida: åtskilliga partikamrater [som] betraktar det genant att övertaga hushållsbestyren medan hustrun går till ett sammanträde eller passa barnen medan hustrun går på husagitation en kväll."

Eftersom de aktiva kvinnorna inte var så många i partiet (3 av 29 ombud på 1936 års kongress var kvinnor) behövde de naturligtvis stöd från ledningen men istället fick de ta emot kritik. Situationen i de olika arbetarkommunerna var troligen på många håll svår för de kvinnor som ville bedriva ett aktivt arbete. Svårigheten med kvinnoarbetet gjorde ledningen nu till individuella problem, män som inte ville överta hushållsbestyren och enskilda partikvinnor som "schematiskt" krävde uppmärksamhet. En framgång för de kommunistiska kvinnorna var emellertid att den första kommunistiska kvinnan kom in i riksdagen 1936. Det var Solveig Rönn från Göteborg.

Internationella Röda hjälpen

Den allt överskuggande frågan under 1930-talet var ändå krigshotet och fascismens framfart och kriget i Spanien. De kommunistiska kvinnorna arbetade i Internationella röda hjälpen (IRH) som liksom IAH stammade från Tyskland och var en organisation för att hjälpa flyktingar. 1933 gjorde de kommunistiska kvinnorna via AKT en insamling till ett antal tyska arbetarbarn som de lovat att hjälpa till att underhålla och insamlingslistor gick ut via kvinnoutskottet. Kommittéer bildades för att samla in pengar till antifascisters familjer. I kommittéernas arbete deltog kvinnor från olika politiska läger. 1936 blev insamling till Spaniens barn aktuell. Mycket skrevs om Spanien i tidningen och det förekom ständigt uppmaningar att ordna insamlingar. Spanska barn underhölls via AKT.

”Med nål och garn. För Leningrads barn”

Kriget som utbröt 1939 innebar dyrtid. Det var svårt att få ransoner och pengar att räcka till. Aktioner ordnades på olika håll i landet mot höjda matpriser. I ett nummer av AKT 1941 beskrevs hur husmödrar i Göteborg ordnade möten under dyrtiden. Priserna steg och arbetslösheten ökade ständigt. I det uttalande som antogs på mötet i Göteborg krävde kvinnorna att omsättningsskatten skulle bort. Dessutom krävde de åtgärder mot arbetslösheten. Under kriget var Ny Dag belagd med transportförbud men inte minst de kommunistiska kvinnorna såg till att den kunde spridas ändå. Tidningen kunde stoppas i mjölkkrukor som sedan via mjölkbilarna kom till nästa ort, där andra kvinnor såg till att tidningen kom vidare.

1942 tog AKT initiativ till en insamling för Leningrads barn. Många kvinnoklubbar och kvinnoaktiver ägnade sig åt att samla in och sy kläder. Parollen man använde var ”Med nål och garn. För Leningrads barn”. I början av 1944 slog man ihop insamlingen med en insamling som Sällskapet för främjandet av kulturella och ekonomiska förbindelser mellan Sverige och Sovjetunionen hade till Centrala hjälpkommittén för Leningrads barn. I varje nummer av AKT rapporterades från de lokala hjälpkommittéerna. Ett exempel är från Stockholm. Under hösten 1943 hade 380 kvinnor sytt och stickat 1 639 plagg för spädbarn och 696 plagg för större barn. Genom listinsamling hade man fått in 10 585 kr. Insamlingen stöddes av många människor och olika fackförbund. 1945 avslutades insamlingen och sammanlagt hade kommittén fått in ca en halv miljon kronor förutom alla de kläder som 175 sycirklar producerat.

Svenska kvinnors vänsterförbund

När andra världskriget var slut 1945 fanns det allmänt en stor önskan om fred och i november 1945 hölls kvinnornas världskongress i Paris. Det var de franska motståndskvinnorna som tog initiativ att samla världens kvinnor. De svenska kommunistiska kvinnorna var representerade. På världskongressen bildades Kvinnornas demokratiska världsförbund. Förbundet ville samla alla demokratiska antifascistiska kvinnoorganisationer över hela världen. Svenska kvinnors vänsterförbund (SKV) var en av de organisationer som blev medlemmar i KDV och kommunistiska kvinnor var aktiva inom SKV. Eftersom arbetet för freden var en av partiets viktigaste frågor var det naturligt att de kommunistiska kvinnorna uppmanades att arbeta i SKV. Men det ledde till att de kvinnopolitiska frågorna försvann från partiets allmänna politik under 1950-talet. En stor del av de kommunistiska kvinnornas arbete har lagts ner på solidaritetsarbete. På 1920-talet gällde det främst att stödja den egna klassens hjälpbehövande igenom

strejker och lockouter. Kvinnor som häktades på grund av fosterfördrivning försökte de hjälpa. På 1930- och 1940-talen blev internationellt solidaritetsarbete det dominerande när fascismen ryckte fram i Europa.

Förhållandena i Sverige hade också i viss mån förbättrats. Att en stor del av kvinnokraften gått åt till att ordna olika insamlingar kan ses som att kvinnorna var hänvisade till sina traditionella uppgifter och inte deltog i de församlingar där de politiska besluten fattades. Men samtidigt måste man se att insamlingarna och soppköken hade betydelse när det sociala reformnätet inte var så utbyggt som det är idag. Det internationella hjälparbetet var inte mindre viktigt. Kvinnor kunde mobiliseras kring verksamhet som inte var främmande för dem. Politikens patriarkala struktur var och är främmande för många kvinnor och har ännu inte förändrats i tillräckligt hög utsträckning för att vi kvinnor ska kunna delta på våra egna villkor. Felet var inte att kvinnorna arbetade med insamlingar utan att kvinnor och män inte deltog i alla typer av uppgifter som ett parti arbetar med. Så var det och så är det än i dag.

Diskussionsfrågor

När vi studerar historien är det lätt att se att Vänsterpartiet spelat en betydelsefull och stor roll när det gäller utvecklingen av välfärd, rättvisa, jämlikhet och jämställdhet. Många av de reformer som vi i dag ser som självklara har drivits av Vänsterpartiet. Det ger perspektiv på såväl samtiden som framtiden. I dag ser vi tyvärr att utvecklingen på en del områden stannat av eller går bakåt, att klassklyftorna ökar osv.

- Hur kan vi i partiarbetet i dag dra lärdom av historiska kamper och segrar?
- Feminismen fick under den första tiden i partiets historia stämpeln som en liberal rörelse som uteslöt arbetarkvinnor.
- Vilka är skillnaderna mellan Vänsterpartiets feminism och liberal feminism?

Historiska nedslag 1930-1959

1930-talet innebar fortsatt kris och stor arbetslöshet. För de som ändå hade arbeten var förhållandena svåra och arbetsmiljön ofta usel. Det dröjde till slutet av 1930-talet innan arbetslösheten var under tio procent. Under 1930-talet var prostitutionen omfattande till följd av den ekonomiska krisen och kvinnors svårigheter att försörja sig. Ute i Europa växte fascismen och i Spanien utbröt inbördeskrig 1936. En omfattande solidaritetsrörelse "Svenska hjälpkommittén för Spanien" organiserades av bland annat partiföreträdare.

1931 sköt militär mot ett fredligt demonstrationståg i Ådalen. En kvinna och fyra män dödades.

1931 lade partiet fram en motion³ i riksdagen om att den gällande fosterfördrivningslagen var en klasslag riktad mot de fattigare klassernas kvinnor eftersom kvinnor som var förmögna alltid hade möjlighet att kringgå lagen. 1938 antog riksdagen en ny abortlag. Abort av sociala skäl, om kvinnan var ensamstående, bostadslös, arbetslös eller fattig, accepterades fortfarande inte.

1936 kom Solveig Rönn från Göteborg in i riksdagen som första kvinna i SKP.

1939-1945 pågick andra världskriget. Kriget medförde kristider med varubrist och ransonering som följd. Arbetarna drabbades värst.

Redan på 1940-talet lade partiet motioner i riksdagen om lika lön för kvinnor och män. 1948⁴ skriver partiet: "En av de mest uppenbara orättvisorna i vårt samhälle är att kvinnorna icke erhålla samma lön för ett visst arbete som mannen. Från en demokratisk utgångspunkt är det givet att den grundläggande principen vid all lönesättning måste vara att ha klart definierade lönenormer för varje slags arbete och att detta arbete betalas lika, oavsett om en man eller kvinna utför det." I en motion⁵ från 1938 konstaterar partiet att prygelstraffet är avskaffat i Sverige men att det finns kvar som bestraffningsform när det gäller barn. SKP var det enda parti som enhälligt röstade för ett förbud mot barnaga i skolan i riksdagen 1945.

1950 startades en global namninsamling med krav på förbud mot kärnvapen, den s.k. Stockholmsapellen. Särskilt kvinnor i ungdomsförbundet var aktiva för att samla in namn. I riksdagen skrev partiet motioner⁶ mot atombomber.

Annika Cullberg: Vänsterpartiets väg till feminismen – Kampen mot fascismen och för fred

Folkfrontsstrategin under 1930-talet i kampen mot fascismen blev en vändpunkt för kvinnorna i SKP. Alla demokratiska krafter skulle organiseras brett, och det gav plats för en ny syn på politiskt arbete. Internationellt solidaritets arbete kom

³ motion 1931:AK291

⁴ motion 1948:AK235

⁵ motion 1938:AK182

⁶ se till exempel motion 1959:AK151

att engagera många kvinnor i partiet. De sjunkande födelsetalen ledde till att kvinnans roll som mor och husmor började debatteras. Med krigsutbrottet 1939 vände sig SKP för första gången direkt till kvinnorna i deras egenskap av husmödrar i kampen mot dyrtid, ransonering och lönestopp. Nu övergavs det kommunistiska likhetsidealet som hade hyllats alltsedan 1920-talet. Istället betonades den kvinnliga sårarten och moderskapet som samhällslik funktion. Kvinnor tilläts organisera sig i egna rörelser och ägna sig åt särskilda kvinnouppgifter och driva särskilda kvinnofrågor. 1943 upplöstes Komintern. Det blev möjligt för de forna medlemspartierna att forma sin politik efter det egna landets förhållanden. SKP antog till stora delar det socialdemokratiska Arbetarrörelsens efterkrigsprogram som sitt eget. Partiets mål var nu att skapa en enhetsfront med Socialdemokraterna och stödja politiken för full sysselsättning och generell välfärd. Nya medlemmar strömmade till. 1948 översteg medlemsantalet 50 000, men kvinnorna var fortfarande i minoritet. I överensstämmelse med den nya enhetsfrontspolitiken beslutade SKP:s ledning att de kvinnliga medlemmarna skulle gå med i det partipolitiskt oberoende SKV, Svenska kvinnors vänsterförbund. Att arbeta i SKV för freden blev nu kvinnornas främsta uppgift. Fredsarbete ansågs särskilt väl lämpat för kvinnoaktivister. Under 1950-talet riktades det mot atomvapnen. Stockholmsappellen för ett totalförbud engagerade många kvinnor i SKP.

Medlemskapet i SKV hade en fördel. Kvinnorna tilläts återigen ha en gemensam plattform att arbeta utifrån. Det mobiliserade och svetsade dem samman. Samtidigt fjärmade det dem ännu längre från makt och inflytande i partiet. Vänsterpartiet har aldrig haft något kvinnoförbund. Det är, och har alltid varit, av medvetet strategiska skäl. Därför fanns det ett stort motstånd mot organiseringen i SKV bland många kvinnor i SKP. SKV kom av utomstående att uppfattas som partiets kvinnoförbund. Resultatet blev det väntade. Kvinnokampen avfördes från partiets dagordning.

Historien visar hur svårt det var att mobilisera kvinnorna i partiet för krav som förbisåg deras verkliga behov och för en kamp som bortsåg från deras villkor. Det var män som ytterst avgjorde hur och när kvinnorna skulle organisera sig och vilka frågor de skulle arbeta med. Det hindrade många kvinnor att komma i positioner där de kunde påverka partiets politik.

Vi behöver påminnas om vad kvinnorna trots långvarigt och massivt motstånd från manliga partikamrater åstadkom med sitt osynliggjorda arbete. Det förtjänar att lyftas fram, göras synligt och visas respekt så som Evy Gunnarsson gör i sin bok *Med nål och garn för socialismen*, om åren 1917–1947 i partiets kvinnohistoria. Här läggs en grund för feministisk analys.

Stefan Lindborg: Kvinnoarbetsliv. Att bli tagen på allvar

Stefan Lindborg var ordförande i Ung Vänster 2011-2015 "Men partiet eller vår arbetarkommun visade aldrig något intresse för det fackliga arbete jag gjorde och alla kvinnorna där [...] Vårt parti i Göteborg intresserade sig mest för varven, för storindustrin. Jag hade en götaverkare på nära håll och när vi diskuterade så var det alltid: 'Åh, Kommunal...', med ett visst förakt." – Solveig Rönn, i intervju med C.H. Hermansson.

I Vänsterpartiets historia finns förmodligen tusentals kvinnor som förutom att ha varit partimedlemmar också har varit fackligt organiserade. På sina arbetsplatser har de kämpat för sina arbetskamrater och varit med och tagit nödvändiga strider för att stärka kvinnors ställning på arbetsmarknaden. Under sin aktiva tid är det sannolikt att deras insatser inte har uppmärksammats, i vart fall inte i samma utsträckning som deras manliga partikamraters. När partiet har skrivit historia har kvinnors arbetsvillkor och kamp för förändring i regel lyst med sitt undantag. Oförmågan att skriva de här kvinnornas historia får däremot inte tas som intäkt för att partiet under de hundra år som det har existerat inte har brytt sig om kvinnors arbetsmarknad och arbetsliv.

Arbeterskor eller husmödrar?

Efter införandet av kvinnlig rösträtt 1919 blev kvinnor som grupp politiskt intressanta på ett annat sätt än vad som tidigare var fallet. Under de första decennierna efter Vänsterpartiets bildande var det inte självklart hur partiet skulle adressera kvinnorna. Skulle man försöka nå dem genom att rikta sig till dem som arbeterskor eller som husmödrar? När vi i dag använder de socialistiska och feministiska analyserna för att förstå dagens arbetsmarknad känns en sådan frågeställning hopplöst förlegad. Men frågan som sådan måste ses i relation till den tidens verklighet och sammanhang. Med insikt om hur kvinnors arbetsmarknad såg ut i början av det föregående seklet är frågan inte lika uppseendeväckande.

I Evy Gunnarssons *Med nål och garn för socialismen* beskrivs hur partiets förhållningssätt till frågan förändrades under 1920-, 1930- och 1940-talen. Under 1920-talet betraktades kvinnorna som en del av arbetarklassen som skulle vinnas för partiets sak. I centrum för partiets analys stod produktionen och kampen om mervärdet, därför blev det naturligt att förhålla sig till kvinnors rättigheter i arbetslivet genom att åberopa likheten mellan män och kvinnor. Det reproduktiva arbetet tillmättes inte samma betydelse som det produktiva och för partiets agitation kom därför de kvinnliga industriarbetarna att stå i centrum. Detta trots att en majoritet av de förvärvsarbetande kvinnorna fanns i vad som kallades husligt arbete, det vill säga i reproduktivt arbete.

Under 1930-talet kom perspektivet om mäns och kvinnors likhet att successivt trängas tillbaka till förmån för att kvinnans särart i stället betonades. Som en följd av detta perspektivskifte kom kvinnorna att i högre utsträckning adresseras som husmödrar. En bidragande förklaring till detta var, enligt Gunnarsson, partiets organisatoriska svårigheter att nå ut till kvinnorna och de svaga framgångar som nåddes genom att fokusera på kvinnorna i industrin.

SKP:s valfilm från 1948, *Känn dej som hemma*, kan tjäna som exempel på hur husmodersperspektivet gestaltades i den utåtriktade agitationen. I ett av inslagen i filmen strömmar kvinnorna, med sång och musik, till en demonstration mot de ökande priserna och den dåliga löneutvecklingen. Den första strofen i sången lyder: "Nu lämnar vi vår spis, vår sykorg och servis. Nu ska vi protestera, vårt tålamod är slut." Att valresultatet detta år inte blev vad man hoppades på ska inte enbart skyllas på filmen.

Efterkrigstidens utbyggnad av den offentliga sektorn förändrade arbetsmarknaden och de arbetandes sammansättning. Genom den öppnades arbetsmarknaden upp för kvinnor, både på grund av att nya arbeten tillkom men

också genom att arbetsuppgifter som kvinnor tidigare utfört obetalt i hemmet nu blev en del av arbetsmarknaden. Motsättningen mellan att adressera kvinnor som arbetare eller som husmödrar blev då inte längre relevant. När man i studiematerialet "Kvinnokamp för socialism och frigörelse" (Vpk, 1976) diskuterar kvinnors arbetsmarknad och arbetsliv är frågeställningen för längesedan passé. "Kvinnokamp för socialism och frigörelse" var långt ifrån det första studiematerialet eller propagandatexten som tar upp kvinnors arbetsliv. Det som i dag gör texten intressant är att den, tjugo år innan partiet programmatiskt blev feministiskt, gör en analys av situationen för kvinnor som jobbar som en vänsterpartist i dag i mångt och mycket skulle känna igen. Arbetsdelningen mellan män och kvinnor diskuteras, men också deltidsarbetet, löneskillnaderna och hur män lättare än kvinnor befordras i arbetslivet. Efter 1970-talets feministiska genombrott ökade insikten, i samhället, men också i partiet, om att kvinnors arbete måste analyseras både utifrån klass- och könsperspektiv. När den insikten väl var vunnen, och den omkringliggande verkligheten hade förändrats, blev det tydligt att kvinnor dels kunde nås som en del av arbetarklassen, men att man också kunde adressera de problem som kvinnor möter i arbetslivet enbart till följd av att de är kvinnor.

Partiet och kvinnornas fackliga arbete

I citatet som inleder denna text ger Solveig Rönn, partiets första kvinnliga riksdagsledamot, uttryck för hur hennes fackliga engagemang bemöttes av partiet och av de manliga partimedlemmarna. Den här erfarenheten är knappast unik, utan något som många kvinnor har upplevt. När Solveig Rönn senare i texten får frågan om var den här inställningen kommer från slår hon fast: "Det var för att vi var kvinnor."

Jag tror att Solveig Rönnns förklaring är riktig, men samtidigt bjuder den in till ytterligare en fråga om varifrån den förklenande synen på kvinnors fackliga arbete kommer? För det första bör man minnas att Vänsterpartiet är och hela tiden har varit en del av en samhällelig kontext. Till Vänsterpartiet kommer män och kvinnor med sina erfarenheter av ett liv i ett samhälle med patriarkala strukturer. En samhällelig syn på kvinnors lönearbete som ett komplement till mannen som familjeförsörjare inbjuder inte till att kvinnors villkor i arbetslivet tas på stort allvar. På samma sätt som kvinnors arbete undervärderas i lönesättning och arbetsvillkor blir deras erfarenheter av arbetslivet och av den fackliga kampen undervärderade politiskt.

För det andra är det sannolikt att ett alltför fyrkantigt förhållningssätt till marxismen har bidragit, i vart fall periodvis, till en svagare förståelse för kvinnors villkor i arbetslivet. Som en följd av detta har skillnad gjorts på det produktiva och det reproduktiva arbetet. I kampen för ett socialistiskt samhälle har det produktiva arbetet ansetts som viktigare. Det produktiva arbetet har setts på som den arena där de arbetande kan orsaka kapitalet störst skada. Eftersom kvinnor framförallt har varit sysselsatta i det reproduktiva arbetet har detta påverkat hur stor vikt som har lagts vid kvinnors arbetsvillkor. Ett illustrativt exempel på hur denna åtskillnad har försvagat förståelsen för kvinnors arbetsvillkor har redan beskrivits, hur partiet under 1920-talet ganska ensidigt fokuserade på kvinnorna i industrin trots att de anställda kvinnorna i husligt arbete var fler. Med en för snäv förståelse för vilka arbetarklassen består av har kvinnors erfarenheter och fackliga engagemang kunnat negligeras.

En viktig förklaring är sannolikt också att Vänsterpartiet länge var ett mansdominerat parti under stora delar av dess hundraåriga historia. Vilka ett parti organiserar får konsekvenser för vilka frågor som lyfts och ges betydelse. När kvinnors erfarenheter av en ojämställd arbetsmarknad saknas, för att kvinnorna saknas, är det sannolikt att frågan inte ges den betydelse som den förtjänar. Av samma anledning är det inte förvånande att kvinnors arbetsvillkor, och levnadsvillkor i stort, har blivit viktigare frågor när en större andel av medlemmarna (och de förtroendevalda) delar dessa erfarenheter.

När partiet skriver historia

I partiets egen historieskrivning är den fackliga och politiska kamp som kvinnor har utfört på arbetsplatserna många gånger styvmoderligt behandlad, om den alls nämns. Ett lysande undantag är självfallet Evy Gunnarssons *Med nål och garn* för socialismen, samtidigt är den boken just en skrift om kvinnornas historia. Boken täcker också enbart partiets första årtionden. För den som letar i "standardverken" över partiets historia är avsnitten som rör kvinnors situation betydligt svårare att hitta. I C.H. Hermanssons intervjuböcker, *Kommunister*. Första boken, och *Kommunister*. Andra boken, finns en del intervjuer med kvinnliga partikamrater, som utifrån ett gräsrotsperspektiv beskriver sitt liv och sitt engagemang i partiet. Många av intervjuerna tar dessutom upp villkoren som kvinnor mötte på arbetsmarknaden.

Det är ändå slående hur mycket mer vi vet om de manliga partimedlemmarnas insatser i kampen på arbetsplatserna. Om dessa finns det betydligt mer skrivet. Utifrån partiets egen historieskrivning kan man dra slutsatser om i vilka av de manligt dominerade fackförbunden som partiet har haft starkt inflytande under historien. Det går att läsa om partiets förhållande till och de enskilda medlemmarnas betydelse för till exempel Metallstrejken 1946, Gruvstrejken 1969-1970 och Skogsarbetarstrejken 1975.

Kanske går det att invända att en anledning till detta är att partiet inte har haft lika stort inflytande i de kvinnodominerade fackförbunden. Vidare skulle det också gå att hävda, om man anstränger sig för att nonchalera dem, att dessa har spelat en mindre roll för utvecklingen under 1900-talet. Bristen på skriven historia om de vänsterpartistiska kvinnornas insatser i arbetsplatskampen går kanske att (bort) förklara med att man länge var ett mansdominerat parti. Samtidigt blir den här typen av förklaringar lätt till försök att i efterhand lägga historien till rätta. Det blir uppenbart om man vänder på perspektiven. Frågan skulle lika gärna kunna ställas; vilken ställning hade partiet haft bland arbetarkvinnorna och i de kvinnodominerade fackförbunden om man tagit kampen där på större allvar?

Häri ryms slutligen en viktig läxa för nutiden. Den handlar dels om vilkas parti arbete som uppmärksammas och uppskattas i sin samtid, men också om hur vi skriver vår historia. Man skulle önska att en sådan här text kunde ge röst till var och en av de tusentals kvinnor som i det tysta har slitit hårt för att förändra sitt arbetsliv och sin levnadssituation, i sin fackförening och i partiet. Tyvärr låter det sig inte göras, men förhoppningsvis kan exemplen i den här och i andra texter fungera som vidare beskrivningar av den kamp som kvinnorna i partiet har fört.

Diskussionsfrågor

- Inom partiet har frågan om kvinnors organisering diskuterats och motioner till kongressen har föreslagit att Vänsterpartiet ska ha ett särskilt kvinnoförbund. Hittills har förslagen inte antagits av kongressen och sedan 2012 organiseras det internfeministiska arbetet via ett Kvinno nätverk som utses av partistyrelsen.
- Vilka är fördelarna respektive nackdelarna med att ha ett särskilt kvinnoförbund?
- Historiskt så har kvinnor fått kämpa för att ta plats även inom Vänsterpartiet. Hur ser det ut i dag?
- Kvinnorna i Vänsterpartiet har historiskt sett ofta ägnat sig åt reproduktiva frågor och tex fredsarbete. Hur ser det ut i dag? Är det fortfarande mer accepterat att kvinnor ägnar sig åt sk "mjuka" frågor? Tas kvinnor på allvar oavsett vilka frågor de driver?

Historiska nedslag 1960-1979

1964 blev C.H. Hermansson partiordförande.

1967 bytte SKP namn till Vänsterpartiet kommunisterna; Vpk.

Under slutet av 1960-talet och under 1970-talet bröt en våg av strejker ut i landet bland hamnarbetare, gruvarbetare, skogsarbetare och städskor.

I en motion⁷ från 1964 om bättre förhållanden för kvinnlig arbetskraft skriver motionärerna att "kvinnornas sociala frigörelse har tagit stora steg framåt i Sverige de senaste åren men att den ännu är långtifrån slutförd".

1966 lägger partiet fram en motion⁸ om könsroller. Motionärerna skriver att det nuvarande könsrollsmönstret starkt bidrar till att beskära demokratin för stora grupper medborgare. De förväntningar, normer och värderingar som är knutna till respektive könsroll får negativa konsekvenser för olika områden i livet.

1967 bröt sig en maoistisk grupp ut ur Vpk och bildade KFML.

1968 bildades Grupp 8 av Barbro Backberger och sju kvinnor till, vilket blev startskottet för den nya kvinnorörelsen i Sverige. Kvinnogrupper, både anslutna till Grupp 8 och fristående, bildades över hela Sverige under slutet av 1960- och 1970-talet. I en motion⁹ till riksdagen från 1968 angående en utvärdering av kvinnans roll i samhället föreslår partiet att åtgärder ska vidtas för att medverka till "en omvärdering av kvinnans roll och ett övervinnande av fördomar och förlegade föreställningar som tillhör en förgången tid". Redan i slutet på 1950-talet lade partiet motioner¹⁰ i riksdagen om utbyggd barnomsorg. Men kampen tog på allvar fart under 1970-talet¹¹ och var både orsak till och förutsättning för kvinnors ökade förvärvsarbete.

Motioner om arbetstidsförkortning (så kallad 6-timmars arbetsdag) har partiet regelbundet lagt fram i riksdagen sedan början av 1970-talet.¹²

Sedan början av 1970-talet har partiet regelbundet lagt fram motioner¹³ till riksdagen i syfte att förbättra situationen för HBTQ-personer, ofta med Jörn Svensson som undertecknare.

1973 föreslog partiet att samlevnad mellan två parter (oavsett kön) skulle ingå genom parternas gemensamma skriftliga anmälan till folkbokföringsmyndighet efter vanlig hindersprövning.¹⁴ I motionen föreslogs även att samhället officiellt

⁷ motion 1964:AK462

⁸ motion 1966:AK787

⁹ motion 1968:AK47

¹⁰ se till exempel motion 1958:AK266, motion 1961:AK388, motion 1968:AK7

¹¹ se till exempel motion 1970:AK230, motion 1975:261, motion 1979/80:451

¹² se till exempel motion 1973:290, motion 1975/76:1245, motion 1976/77:141, motion 1977/78:333

¹³ se till exempel motion 1974:199, motion 1975:1294, motion 1975/76:1125, motion 1976/77:139

¹⁴ motion 1973:1793

skulle erkänna andra, fria samlevnadsformer samt att "sexuellt avvikandes" rätt till lika villkor med andra grupper skulle erkännas.

1973 skrev partiet en motion om åtgärder för kvinnornas likställdhet med männen.

1975 blev Lars Werner partiordförande.

1977 bröt sig en grupp ut ur Vpk och bildade APK.

1979 skrev partiet en motion¹⁵ till riksdagen om åtgärder mot kvinnomisshandel. Motionärerna skriver att det saknas statistik över hur vanligt det är med kvinnomisshandel. Dessutom tar många kvinnor tillbaka sin anmälan. Men mycket tyder på att flera hundratusentals misshandelsbrott begås varje år mot kvinnor. Vidare skriver motionärerna att misshandel förekommer inom alla samhällsklasser och alla yrken. Motionärerna föreslår att anslag anvisas till kvinnohus på skilda håll i landet och att anslag anvisas för social jourverksamhet, främst avseende hjälp till misshandlade kvinnor.

Annika Cullberg: Vänsterpartiets väg till feminismen – Kön är politiskt!

Det är under vänsteruppsvinget på 1960-talet som kvinnor alltmer börjar ifrågasätta kvinnokampens underordnade roll i klasskampen. Den nya kvinnorörelsen blir en murbräcka. Olika försök att förena feministisk och marxistisk analys av kvinnornas situation utvecklas under de två följande årtiondena. Vad är det som skiljer könen åt i fråga om villkor, makt och inflytande, och vad är det som formar kvinnoförtrycket? Är det verkligen bara en annan sida av klassförtrycket? Är kvinnoförtrycket bara en biprodukt av kapitalismen? Under Vpk-kongressen 1969 när Jörn Svensson presenterar partistyrelsens förslag till Arbetsprogram 1969–1972 lyfter han fram "kvinnornas intressekamp" som ett av partiet allvarligt försummat område. Han gör kongressen uppmärksam på "signalerna" från "en självständig kvinnorörelse vid sidan av den egentliga arbetarrörelsen med sina speciella mål" /.../ "Jag tror att det är viktigt att erkänna att vi har ett specifikt kvinnoproblem, att kvinnan är föremål för förtryck inte bara från kapitalisterna och borgarklassen utan från alla som icke tillhör den kvinnliga delen av befolkningen".

I avsnittet "Kvinnornas revolt" slås fast att det kapitalistiska samhället är ett manssamhälle. Därför är kvinnorna dubbelt förtryckta. Trots allmän rösträtt sedan 1921 har riksdagen hittills alltid till minst 85 procent bestått av män. Genklängen från Grupp 8 är påtaglig. Gunnel Granlid, en av Grupp 8:s grundare, väljs som enda kvinna in i den nya programkommissionen.

Den nya kvinnorörelsen lyfter frågor på den politiska agendan som angår kvinnor. Det driver partiet att utveckla sin kvinnopolitik, och för första gången i vår historia får vi en kännbar tillströmning av kvinnliga medlemmar. Vpk tar till sig kvinnorörelsens feministiska appell, "Kön är politiskt!", men på ett villkor: kön som

¹⁵ motion 1979/80:1224

politiskt begrepp ska inte jämföras med klass. Ett nytt genuskontrakt har formulerats.

Som en av de sista bastionerna för detta kontrakt ser jag det mycket genomarbetade och innehållsrika studiematerial med titeln Kvinnokamp för socialism och frigörelse som producerades av partiets studieutskott och gavs ut på Arbetarkultur 1976. Här diskuteras den nya kvinnorörelsen och dess två huvudlinjer, en socialistisk och en feministisk. En kritisk genomgång görs av varför de kvinnopolitiska frågorna nästan genomgående har givits så lite uppmärksamhet inom arbetarrörelsens partier inklusive vårt. Men analysen är densamma som tidigare, om än modifierad.

Samma titel som studiematerialet fick partiets första kvinnopolitiska program. Det antogs 1982. Här skärps synen på kvinnoförtrycket. Det förekommer i alla samhällsklasser och har en särskild karaktär. Därför får kvinnokampen en särskild, självständig sida. Det ställer nya krav på partiets teori och praktik: Kvinnokampen är en självklar del av klasskampen, men en majoritet av kvinnorna i samhället kan enas i kampen för lika lön, utbyggd barnomsorg och en annorlunda syn på sexualiteten. Tillsammans utgör kvinnorna en revolutionär kraft. Kvinnokampen lämnar ingen utanför.

Lina Hultman: När det personliga blev politiskt

Lina Hultman är borgarrådsssekreterare i Stockholms stadshus och fil. mag. i genusvetenskap. "I flera år har diskussionen i kvinnofrågan främst rört sig om de ekonomiska aspekterna på kvinnornas frigörelse: rätten till arbete, till kortare arbetsdag, till lika befordringsgång för både kvinnor och män, till daghemsplats för alla barn osv. Men år 1976 började en ännu inte avslutad debatt, där intresset koncentrerades på kvinnoförtryckets allra mest brutala sexuella former: på våldtäkter, på exploaterandet av kvinnorna i pornografin, på sexklubbarna och som gatuprostituerade och call girls. Debatten startade i om med publicerandet av sexualbrottsutredningen (Sexuella övergrepp, SOU 1976:9). Dess sexliberala, manschauvinistiska tankegångar och förslag fick en massiv kvinnoopinion att reagera."

Så inleds en riksdagsmotion skriven av Vänsterpartiet kommunisterna (Vpk) år 1977. Den så kallade sexualbrottsutredning som väckte så starka känslor tillsattes i spåren av den sexualliberala debatt som förts i Sverige under 1960-talet och utredningen hade till uppgift att modernisera sexualbrottslagstiftningen. Detta kapitel handlar om Vpk:s roll i historien om när en utomparlamentarisk kvinnorörelse gör gemensam sak med kvinnor i riksdagen och lyckats stoppa ett kontroversiellt lagförslag.

Inledning

1960-talet var ett radikalt årtionde och första delen dominerades av de liberala idealen. Diskussionen handlade om mänskliga rättigheter, jämställdhet mellan könen och individens frihet att bestämma över sitt eget liv. Kritik riktades mot de konservativa traditionerna, kyrkan, monarkin och den rådande moralen. De sexualpolitiska frågorna fick stort utrymme i tidningar, debattböcker, radio och tv. Den grupp i samhället som var mest tongivande i debatten var studenterna och de stred för ett erkännande av den föräktenskapliga sexualiteten. De var för fri

abort, fri pornografi och ökad tolerans av homosexualitet. De kritiserade samhällets rådande sexuella normer som de ansåg var moraliserande och gammalmodiga. Trots att sexualliberalerna även argumenterade för kvinnors rätt att bejaka sin sexualitet var det männen som var i klar majoritet bland debattörerna. Om det fanns en maktobalans mellan könen eller inte var inget man fördjupade sig i. Inte heller frågor om sexuella övergrepp eller prostitution.

Kraven på en modernare syn på sexualitet bidrog till att en rad statliga utredningar tillsattes under 1960- och 1970-talen med uppgift att se över och eventuellt modernisera lagstiftningen på flera sexualpolitiska områden. Under mitten av 1960-talet förflyttades det samhällspolitiska klimatet allt mer åt vänster. Den sociala rörelsen som växte fram fick benämningen den "nya vänstern" och bestod av en mängd mer eller mindre löst sammansatta grupperingar. I spåren av den nya vänstern växte den nya kvinnorörelsen fram under den andra hälften av 1960-talet och början på 1970-talet. Kvinnors erfarenhet av dåliga arbets- och lönevillkor, avsaknad av barnomsorg och huvudansvaret för barn och hushållsarbete bidrog till att kvinnor började organisera sig. De frågor som var centrala för den nya kvinnorörelsen var bland annat 6-timmars arbetsdag, lika lön, daghemsplats till alla barn, rätten till fri abort och kampen mot den sexuella exploateringen av kvinnan.

I likhet med den nya vänstern strävade den nya kvinnorörelsen efter icke-hierarkiska strukturer i sina organisationer. Detta arbetssätt var dels en reaktion på den manliga kulturen som uppfattades som auktoritär, dels en strävan att realisera parollen "Det personliga är politiskt". En viktig del av den nya kvinnorörelsens arbete var att lyfta fram kvinnors gemensamma erfarenheter. Att politisera det som tidigare hade setts som en privatsak.

Den nya kvinnorörelsen var inte en homogen och enad rörelse och många av de som var aktiva var organiserade i flera olika organisationer samtidigt. Två kvinnoorganisationer som hade ett nära samarbete med Vpk under den här tiden var Grupp 8 och Svenska kvinnors vänsterförbund, SKV. Till skillnad från flera andra partier hade inte Vpk ett eget kvinnoförbund och det var många Vpk-kvinnor som istället var aktiva i både Grupp 8 och SKV.

Sexualbrottsutredningen

De statliga utredningarna som tillsattes för att möta kraven på jämställdhet mellan könen och ökad sexuell frihet fick bland annat i uppdrag att utreda rätten till fri abort, utformningen av skolans sexualundervisning samt lagstiftning kring pornografi, våldtäkt och prostitution. En majoritet av dessa utredningar blev klara och presenterade sina resultat och förslag under 1970-talet och det resulterade i att de sexualpolitiska frågorna återigen hamnade högt på den politiska dagordningen. Den stora skillnaden var dock att de sexualliberala idealen hade fått en motståndare i den kvinnorörelse som vuxit sig stark under 1970-talet och ett tydligt exempel på den konflikten var reaktionerna på den så kallade sexualbrottsutredningen. Utredningen som bestod av åtta män och en kvinna hade till uppgift att se över lagstiftningen kring sedlighetsbrott. I betänkandet som kom 1976 fastslogs det att den rådande lagstiftningen var föråldrad och flera förslag presenterades som man ansåg var i linje med en mer modern syn på sexualitet. Ett exempel var att termen "sexuella övergrepp" skulle ersätta begreppen "tukt och otukt". I betänkandet föreslogs även en sänkt åldersgräns för sexuellt umgänge från 15 till 14 år samt en könsneutral lagtext som innebar att både gärningsman och offer kunde vara både kvinna och man och tillämpbar på

både hetero- och homosexuella övergrepp. Exempel på förslag som uppfattades som mer kontroversiella var att sexuell beröring på barn över 10 år skulle avkriminaliseras, likaså incest och sedlighetssårande handlingar så som blottning. Utredningen föreslog även lindrigare straff för koppleri.

Det som väckte starkast reaktioner i den samlade kvinnorörelsen var i huvudsak två förslag. Det första var att straffskalorna för sexualbrott skulle mildras och att definitionen av våldtäkt skulle begränsas och enbart användas i de fall där gärningsmannen visat "synnerlig hänsynslöshet eller råhet". Det andra var att offrets beteende i anslutning till övergreppet kunde komma att fungera som en förmildrande omständighet för gärningsmannen. I riksdagen kritiserar Vpk utredningen och skriver: "Både utredningsdirektiven och skrivningarna i utredningen präglas av en blandning av liberal aningslöshet och öppet kvinnoförakt." I Grupp 8:s tidning Kvinnobulletinen går det att läsa följande om utredningens förslag: "Vi menar att kvinnorna kommer att betraktas som sexuellt fredlösa i lagen och i det allmänna medvetandet om lagförslaget går igenom. Det konserverar en reaktionär kvinnosyn och underblåser myterna om kvinnors sexualitet som avhängig av mannens. Kvinnor ses som objekt, objekt för männens lust. I motiveringarna till lagförslaget möter man en utpräglat manlig kvinnofientlig och sexualliberal syn på sexualitet och på förhållandet mellan könen. Det gäller särskilt våldtäktsparagrafen. Här kommer samma fördomar om manlig och kvinnlig sexualitet fram som låg till grund för den sexuella revolution som de kommersiella krafterna i samhället, med stöd av lagändringar i slutet av 60-talet, uppmuntrat till genom pornografi, porrklubbar, porrfilm osv. Och offren för denna liberaliseringstrend är främst kvinnor." I SKV:s tidning Vi människor granskar Hjördis Levin utredningens förslag i en lång artikel: "Betänkandet och reaktionen på dess förslag avslöjar att sexuell jämlikhet långt ifrån råder i vårt samhälle. Går ett lagförslag igenom som bygger på att hänsyn skall tas till gamla fördomar, lär det säkert dröja innan männen lär sig förstå att nya regler gäller. För att komma någonstans på väg så måste vi i stället låta männen skylla sig själva och ta sitt ansvar för att de inte hänger med i utvecklingen utan lever kvar i artonhundralets fördomar om kvinnors sexuella beteenden."

Kvinnorörelsens arbete med att stoppa utredningens förslag till ny sexualbrottslagstiftning startade under våren 1976 då ett öppet möte hölls på bokcaféet Kvinnfolk. Mötet resulterade i ett gemensamt kvinnopolitiskt uttalande som skickades till justitiedepartementet med krav på en ny utredning. Trots att remisstiden för betänkandet var ovanligt kort var det många remissvar som skickades in från både organiserade kvinnogrupper och privatpersoner. Vid ett Grupp 8-möte i maj samma år beslutades att ett flygblad skulle tas fram med en talong som gick att klippa av och skickas till justitiedepartementet. På talongen stod det: "Förkasta sexualbrottsutredningens förslag (SOU 1976:9)! Jag kräver att en ny utredning bestående av minst 50 procent kvinnor tillsätts. Utredningen måste utgå från grundlig analys av kvinnans sociala och sexuella situation idag." Den 25 maj anordnade SKV-Stockholm en debattkväll om sexualbrottsutredningen med journalisten och författaren Maria-Pia Boëthius som bland annat hade skrivit om våldtäkt och förslagen till ny lagstiftning i tidningen Expressen. Även på detta möte antogs en protestskrivelse som skickades till justitiedepartementet.

Trots sitt arbete kände inte aktivisterna i Grupp 8 att de gjorde tillräckligt. I Kvinnobulletinen går det att läsa: "Vi hade jobbat med utredningen hela våren,

tillverkat flygblad, uppmanat till protest och skrivit vårt remissvar. Men alla våra ansträngningar var ju ändå bara droppar i havet inför det som utredningen är. Modfällda frågade vi oss hur vi skulle kunna uppbåda en massiv opinion mot förslaget på bara några månader? Så vi beslöt att gå ut till alla kvinnoorganisationer, förbund och föreningar i syfte att samordna en protest. Några borde ju nappa, tyckte vi. Och det häpnadsväckande hände: ALLA nappade!”

Samarbetet mellan de olika partierna och organisationerna gick över förväntan. Den 30 juni, som var sista dagen att komma in med ett remissvar, var arbetet med det gemensamma uttalandet färdigt. Händelsen beskrivs i Kvinnobulletinen: ”Delegationen, bestående av representanter för 13 kvinnoförbund, organisationer och föreningar marscherade upp till Geijers sommarvikarie, stadssekreterare Sten Andersson som påtagligt illa till mods fick motta vårt gemensamma uttalande. Det blir svårt att släta över i riksdagsdebatten. Det var ett historiskt ögonblick. Aldrig tidigare har Sveriges organiserade kvinnor bildat front.” Under hösten följer ledamoten Eva Hjelmström från Vpk upp kvinnoorganisationernas uppvakning genom att ställa följande fråga till den nya justitieministern Sven Romanus under en frågestund i riksdagen: ”Avser regeringen att efterkomma den samlade kvinnorörelsens och många andra organisationers krav på en ny sexualbrottsutredning i de stycken som opinionen brännmärkt utredningsbetänkandet?”

Motståndet mot sexualbrottsutredningen fick även kulturella uttryck. På Vpk:s valupptaktsmöte 1976 framförde medlemmar från både Grupp 8 och SKV en teater pjäs där ”Sexualbrottsutredningssången” ingick. Så här gick sista versen: ”Nu måste vi taga en allvarlig dust mot myten om mannens okontrollerbara lust. Nog kan han lugna ner sig och knäppa gylfen sin. Och vi ska fan anamma stoppa utredningen. Och vi ska fan anamma stoppa utredningen.” Men det var inte bara Grupp 8 och SKV som skrev en sång om Sexualbrottsutredningen. Det gjorde även musikgruppen Röda bönor: ”Har ni läst sexualbrottsutredningen om inte ska ni veta att enligt den är alla kvinnor små våp som inte vet ett enda dugg om sin sexualitet. Ty en kvinna är så attraktiv och utstuderad att en stackars man kan bli vådligt frustrerad. Då ska väl kvinnorna ta konsekvensen om inte männen kan se gränsen. (...) Så tjejer om ni blir utsatta för våldtäkt efter att bara ha pratat med en kille så är det för att ni så våldsamma känslor väckt eller för att ni egentligen ville. Vilken bild som utredarna vill ge oss att män har lustar som de inte kan betvinga. Om det är så får vi börja springa eller också får vi lära oss att slåss.”

Protesterna mot sexualbrottsutredningen gav resultat och sexualbrottsutredningens förslag blev aldrig verklighet. Utredningen lades istället ned och ersattes med en parlamentarisk tillsatt kommitté som fick namnet 1977 års sexualbrottskommitté. Kommittén bestod av fyra riksdagskvinnor från Centerpartiet, Socialdemokraterna, Folkpartiet och Vpk samt en manlig ordförande och en socialdemokratisk riksdagsman. Vpk företrädde av Eva Hjelmström. Direktiven till det nya uppdraget var påtagligt påverkade av kvinnorörelsens krav. Där stod bland annat att offrets handlande före övergreppet inte skulle få tillmätas den betydelse som den tidigare sexualbrottsutredningen föreslog. Utredningen skulle även komma med förslag på hur våldtäktsoffren skulle kunna få omedelbar hjälp av psykolog, psykiater, kurator efter övergreppet.

Kravet på att prostitutionens fysiska, psykiska och sociala följder skulle utredas tillmötesgicks genom att den moderata riksdagsledamoten Inger Lindquist tillsattes som ensamutredare. Hennes uppgift var att i första hand kartlägga barn- och ungdomsprostitutionen men i uppdraget ingick även att undersöka de prostituerades risker för framtida social missanpassning och sambandet mellan prostitution och narkotikamissbruk. Något som var en ytterligare seger för kvinnorörelsen var att utredaren även skulle studera förhållandet mellan kopplare och prostituerade samt de prostituerades förhållande till kunden. I Kvinnobulletinen skriver Hjördis Levin att uppdraget är unikt eftersom det är första gången som en utredning berör kundernas roll.

Avslutning

Den sexualliberala rörelsen och den nya kvinnorörelsen hade flera beröringspunkter och gemensamma politiska frågor såsom kvinnors rätt till sexuell upplysning och undervisning i skolorna. Den avgörande skillnaden var att kvinnorörelsen ansåg att det fanns en manlig överordning och en kvinnlig underordning som påverkar möjligheten att vara "fri" i sin sexualitet. När sexualbrottsutredningen kom med sina förslag till ny sexualbrottslagstiftning 1976 blev skiljelinjerna tydliga.

En bred uppslutning av kvinnor, utanför och inom de politiska partierna, lyckades stoppa sexualbrottsutredningen. Att flera av Vpk:s kvinnliga politiker samtidigt var aktiva i Grupp 8 och SKV och även engagerade i kampen mot sexualbrottsutredningen vet vi säkert. Att Vänsterpartiet, då som nu, inte hade ett eget kvinnoförbund kan ha bidragit till att det var lättare att göra gemensam sak med den övriga kvinnorörelsen. Att utredningens förslag stoppades betydde dock inte att den sexualpolitiska debatten upphörde. För Vänsterpartiet fortsatte frågan om prostitution vara prioriterad och på partikongressen år 1985 beslutades att partiet skulle arbeta för ett förbud mot sexköp genom en kriminalisering av sexköparna. Efter att ha drivit frågan i riksdagen under flera år gick förslaget till ny lagstiftning äntligen igenom år 1998. Efter det har Vänsterpartiets företrädare i bland annat EU-parlamentet arbetat med att sprida den svenska sexköpslagen till andra länder. Även frågan om hur våldtäkt ska definieras är aktuell än idag. I samband med debatten kring sexualbrottsutredningen anslöt sig Vänsterpartiet till den övriga kvinnorörelsens gemensamma definition av våldtäkt som utgår från offrets perspektiv. Att alla samlag utan samtycke ska ses som våldtäkter är det politiska krav som partiet fortfarande driver och arbete för en samtyckeslagstiftning är ett nutida exempel på när Vänsterpartiet går ihop med andra rörelser för att driva en feministisk fråga framåt.

Diskussionsfråga

Vänsterpartiet lade redan på 1970-talet fram förslag om att inrätta könsneutrala partnerskap/äktenskap. Det dröjde dock till 1995 innan partnerskapslagen infördes och ända till 2009 innan äktenskapet blev . Av Lina Hultmans text framgår att kvinnorörelsen, där många Vänsterpartister engagerade sig, under 1970-talet även kämpade för en sexualpolitik på jämställda villkor.

- Vilka skillnader finns mellan Vänsterpartiets och borgerliga partiers syn på sexualpolitiken och HBTQ-frågor?

Historiska nedslag 1980-1999

1971 hade riksdagen fattat beslut om att alla kvinnor skulle ha rätt att få effektiv smärtlindring vid förlossning. Det dröjde dock över tio år innan beslutet genomfördes i praktiken. År 1980 var det fortfarande bara 20 procent av kvinnorna som fick den smärtlindring de önskade.

I en motion från 1976 skriver Inga Lantz m.fl. om landstingens långa köer till preventivmedelsrådgivning och att satsningarna efter att den nya abortlagen trädde i kraft 1975 är otillräckliga.

1983 föreslår Inga Lantz och Margó Ingvardsson att riktade statsbidrag ska införas i syfte att säkra en utbyggd preventivmedelsrådgivning med målsättningen att nå hälften av alla kvinnor i fertil ålder.

1990 bytte Vpk namn till Vänsterpartiet.

1990 skrev partiet en motion med krav på en ny jämställdhetslag som skulle omfatta hela samhällslivet. Motionärerna menade att en sådan lag behövdes eftersom jämställdhetsarbetet avstannat och kvinnornas villkor försämrats.

1993 blev Gudrun Schyman partiordförande.

1993 lade partiet fram en motion som syftade till förändring av den dåvarande jämställdhetspolitiken. Där föreslås att en lagmodell: för att lika lön ska prövas i Sverige, att jämställdhetslagen ska utvidgas till utbildningsområdet, att en översyn av invandrade kvinnors villkor ska genomföras, att praktiserande läkare ska få kompletterande utbildning i ämnet kvinnors hälsa och att äldre kvinnors hälsa och välfärd ska uppmärksammas i den övergripande jämställdhetspolitiken.

1994 kräver partiet i en motion att "allt budgetarbete och alla beslut som fattas om budgeten skall granskas ur ett kvinnoperspektiv". Detta förslag ledde till att regeringen började göra en särskild jämställdhetsbilaga till statsbudgeten.

1996 skrev Vänsterpartiet in feminismen i partiprogrammet som det första partiet i Sverige och bland de första i världen.

1997 skrev partiet en motion med namnet "Jämställdhet". Den innehåller förslag till åtgärder på en mängd områden. Motionen syftar till att flytta fram positionerna inom det redan pågående jämställdhetsarbetet och till att i grunden förändra maktrelationen mellan könen.

Annika Cullberg: Vänsterpartiets väg till feminismen – Det behövs en särskild kvinnokamp

1991 får partiet sitt andra kvinnopolitiska program. Det är handlings inriktat och har ett tydligt feministiskt anslag. Vägen mot kongressbeslutet 1996 börjar stakas ut. Med feminismen inskriven i partiprogrammets portalparagraf är det dags för ett nytt kvinnopolitiskt program. En grupp utses att arbeta fram ett

förslag. Tyngdpunkten i programmet ska ligga på att reda ut begreppen och utveckla teorierna bakom partiets ställningstagande för feminismen. Efter ett omfattande remissarbete och ett antal debatter och konferenser presenterar gruppen sitt förslag för partistyrelsen. Ett öppet seminarium med från partiet fristående forskare, debattörer och organisationer som opponerar på programförslaget hålls också. En deltagare från Kommunal suckar efteråt och säger långtansfullt: "Å, om det ändå varit vi som hade skrivit det här!" Programmet antas året efter kongressen och får titeln "Feminism och socialism. Principprogram för Vänsterpartiets kvinnopolitik" för att markera karaktären av idéprogram. Det inledande avsnittet "Kön och klass" är partiets feministiska programförklaring. Här definieras begreppen och beskrivs hur de båda maktordningarna patriarkat och kapital förhåller sig till varandra och var och en för sig, och hur systemen upprätthålls. Vänsterpartiets feministiska vision och strategi formuleras i programmets sista avsnitt "Det behövs en särskild kvinnokamp". Vår vision omfattar mer än social och ekonomisk rättvisa. Det betyder att det kitt som håller patriarkatet samman måste brytas genom att männen avstår från makt och privilegier som patriarkatet ger dem. Männen undrar då vad de har att vinna på feminismen – slippa tvånget att förtrycka, lyder svaret. En klen tröst, tycker de. Inte mycket att komma med.

Två år senare görs ett studiematerial till principprogrammet kallat "Varför är vi feminister?" Det är på önskemål från partidistriktet och måste tolkas som ett uttryck för ett allvarligt menat behov av en djupare förståelse. Min slutsats är med tvåsystem-byggaren Heidi Hartmanns ord att det olyckliga äktenskapet mellan marxism och feminism går att rätta. Det har genom partiets hela historia alltid funnits en benägenhet att betrakta kön som en sidosatt, för att inte säga underordnad, politisk dimension, och det oavsett vad som står i våra program. Det tycks alltid finnas någonting större och viktigare än kön, någonting som är större och viktigare att bekämpa än underordning och förtryck av kvinnor. Det är feminismens ständiga utmaning för oss i Vänsterpartiet.

Irja Lindroth: Handelsresande i feminism

Irja Lindroth är tidigare programkommissionär och kvinnopolitisk sekreterare på Vänsterpartiets partikansli. Partikongressen 1996 i Södertälje beslutade att Vänsterpartiet är ett feministiskt parti, efter förslag från programkommissionen, ett organ som väljs av och svarar inför kongressen i programfrågor. Det ursprungliga förslaget lød "Vänsterpartiet är även ett feministiskt parti". Det hade placerats i den så kallade portalparagrafen, rubricerad "Vårt Mål". Efter den sedvanliga motionsbehandlingen vässade programkommissionen formuleringarna och föreslog istället "Vänsterpartiet är ett feministiskt parti. Det innebär att vi anser att det förutom klassamhället också finns ett patriarkat där kvinnor är konsekvent underordnade". Detta antogs av kongressen.

Beslutet innebar ett programmatiskt trendbrott och vägen dit hade inte varit spikrak. Beslutet hade föregåtts av ett förankringsarbete som hade tagit årtionden och som i själva verket påbörjades vid partiets bildande, även om diskussionen fördes i andra termer än feminism. Det bör också påpekas att partiets politiska praktik redan 1996 hade varit feministisk under mycket lång tid. 1991 antog partistyrelsen ett nytt kvinnopolitiskt program. Det var ett handlingsinriktat feministiskt program, men begreppet feminism nämndes inte.

Det var fortfarande alltför laddat. Men i det första partiprogrammet efter namnbytet "För en solidarisk värld" som antogs av kongressen 1993, finns det med. "Marxismen kan i förening med humanism, ekologiskt tänkande och feministisk teori hjälpa oss att förstå den värld vi vill förändra", hette det i partiprogrammet. Det stycket tillfördes av kongressen, som gick hårt åt programkommissionens förslag vad gäller kvinnorna. Ett helt nytt avsnitt med rubriken "Manssamhället och kvinnokampen" skrevs in enligt bifall till en motion av Ulla Hoffman, dåvarande kvinnopolitiska utskottets ordförande.

Inom vänstern, liksom inom arbetarrörelsen i stort, har det varit svårt att acceptera att det finns ett system av kvinnoförtryck som inte bara är en biprodukt av kapitalismen utan ett självständigt politiskt maktsystem som inte låter sig avskaffas genom införandet av socialism. Ett system som naturligtvis påverkas av det ekonomiska system vi lever i, men som i grunden har en egen materiell bas, reproduktionen. För att vi bättre ska förstå de diskussioner om vilken relation klass och kön ska ha till varandra och som än i dag präglar vänstern och Vänsterpartiet måste vi gå tillbaka till rötterna, till den marxistiska traditionen. Ett citat av Clara Zetkin från ett anförande 1889 kan illustrera de svårigheter att acceptera feministiska tankegångar som funnits inom vänstern: " [...] vi erkänner inte någon särskild kvinnofråga – ja vi erkänner inte någon speciell arbeterskefråga! [...] Kvinnans, liksom hela mänsklighetens emancipation kommer uteslutande att bero på arbetets frigörelse från kapitalet. Endast i det socialistiska samhället kommer kvinnorna liksom arbetarna i full besittning av sina rättigheter." Det ska understrykas att det inte finns någon anledning att moralisera över Clara Zetkin, som ju faktiskt stred för kvinnors rätt till lönearbete, vilket inte var helt vanligt vid denna tid, eller över att Marx i sitt arbete inte täckte in det ena eller det andra. Problemet var, att det inte gick att vidareutveckla marxismen och komma ifrån dess svagheter, eller komma vidare i andra tankebanor, eftersom marxismen gjordes till dogm för stora delar av vänstern. Därför är det snarare efterföljarna, inte Marx, som ska anklagas för att ha osynligt gjort könskonflikten. Att erkänna att marxismen, trots sin stora aktualitet, inte har svaren på allt, har varit svårsmält för många inom vänstern.

Feminister hävdar nu som då, att vi lever i ett manssamhälle där kvinnor diskrimineras på grund av kön. Manssamhället, eller snarare patriarkatet, definieras som ett system av sociala relationer mellan män, som bygger på mäns kontroll av kvinnors liv, arbete, utbildning, egendom och sexualitet. Mannen betraktas som norm, kvinnan som avvikelse. Heidi Hartmann, vars tvåsystemsteori om två oberoende, men interagerande system, ett som rör klassrelationer, alltså feodalism, kapitalism och så vidare, och ett som rör relationerna mellan könen, patriarkatet, inspirerade vänsterns feminister. Hon definierade patriarkatet "som en uppsättning sociala relationer mellan män som har en materiell bas och som trots sin hierarkiska karaktär upprätthåller eller skapar ett ömsesidigt beroende och en solidaritet mellan männen, som gör det möjligt för dem att behärska kvinnorna". Vänsterfeminister påstår alltså, att detta manssamhälle, eller patriarkat, har en egen materiell bas, som inte är produktionen utan reproduktionen. Det är därmed lika viktigt att analysera patriarkatet som att analysera klasssamhället för att förstå hela samhället och drivkrafterna i historiens utveckling. Definitionen av begreppet reproduktion lånar vänsterfeminister av Friedrich Engels, som i Familjens, privategendomens och statens ursprung, skriver följande: "Enligt den materialistiska historieuppfattningen är det i sista hand bestämmande momentet i historien:

produktionen och reproduktionen av det omedelbara livet. Men denna återigen är av dubbel natur. Å ena sidan frambringandet av existensmedel, av näringsmedel, kläder, bostad och de därtill erforderliga verktygen. Å andra sidan frambringandet av själva människorna, släktets fortplantning. De samhällsliga institutioner, under vilka människorna i en bestämd historisk epok och i ett bestämt land lever, betingas av båda slagen av produktion: av å ena sidan arbetets, å andra sidan familjens utvecklingsstadium.”

För Engels och de tidiga kommunisterna var det kvinnors medverkan i arbetskraften som var nyckeln till deras frigörelse. Kapitalet och privategendomen var orsaken till det särskilda förtrycket av kvinnorna på samma sätt som kapitalet är orsaken till förtrycket av arbetarna i allmänhet.

Vad har då de klassiska marxistiska begreppen för begränsningar när det gäller att förklara kvinnors underordning? Marxismen menar att människors sätt att producera sina livsförnödenheter måste betraktas som utvecklingen och historiens drivkrafter. Det är inte fel när klassamhället ska studeras, men fungerar inte när patriarkatet ska studeras. Produktivkrafterna och deras utveckling är ett centralt begrepp i den marxistiska teorin. Marx ser det som nyckeln till den historiska utvecklingen. I denna process är reproduktionen och könen villkor ovidkommande. Ett annat centralt inslag i den marxistiska teorin är mervärdeteorin. Kampen om mervärdet går som en röd tråd genom kapitalismens historia. Två fientliga klasser, å ena sidan företagarna som har intresse av att öka mervärdet så mycket som möjligt, och å andra sidan lönearbetarna, som har intresse av att öka lönen så mycket som möjligt, står mot varandra i denna kamp. Men varför kvinnor är underordnade som kön i praktiskt taget alla samhällen, hur arbetsdelningen mellan könen uppstår, det obetalda arbetets roll och så vidare förklaras inte i den marxistiska teorin.

Det är dock viktigt att understryka att Marx materialistiska historieuppfattning är central för vänsterns feminister då den utgår från att ojämlika maktrelationer och förtryck är produkter av historien och därmed samhällsligt betingade. Det innebär ju att dessa maktrelationer är ständigt föränderliga och möjliga att upphäva. Människan är en social, aktiv och medveten varelse, som skapar och upprätthåller eller förändrar sina livsvillkor, men som också formas av dessa livsvillkor. Varje människa och varje generation föds in i ett redan existerande samhälle till mer eller mindre fasta ekonomiska, politiska och kulturella strukturer. Vi blir till i dessa strukturer och formas av dem. För de är ju inget annat än resultatet av tidigare generationers liv och arbete. Det finns alltså en spänning eller relation mellan medveten handling och tvingande omständigheter. Det var ur behovet att hitta andra modeller för att bättre kunna förstå maktförhållandena mellan könen som dagens feminism formades som en viktig del av vänsterns ideologi.

Feminism i modern mening fick sitt genombrott under slutet av 1960-talet. Den var internationell och hade ett direkt samband med vänstergrupper i Västeuropa och USA. De politiskt aktiva kvinnorna inom vänstern fann att deras liv och villkor var osynliga i den politiska kampen. Det betydde att de själva också var osynliga. Vad en nya kvinnorörelsen gjorde var att koppla samman kvinnors underordning i hemmet, ”privatsfären”, med deras underordning i samhället, det offentliga livet. Det är mot den bakgrunden vi ska se kvinnors mobilisering i hela västvärlden och bildandet av Grupp 8 i Sverige på 1970-talet under parollen ”Det personliga är politiskt!” eller ”Det privata är politiskt!”. Slutsatsen ”Kön är politiskt!” blev den nya

kvinnorörelsens huvudappell. Kvinnorna krävde att få inflytande över sin vardag och det politiska arbetet. De utmanade den rådande könsmaktordningen, patriarkatet. Feminismen var både teori, ideologi och rörelse. Som teori sågs den som en syntes av en rad olika kvinnovetenskapliga teorier, som förklarar varför kvinnor och män behandlas olika och har olika ställning i samhället. Dessa teorier har alla det gemensamt att patriarkatet anses vara den grundläggande orsaken till kvinnoförtryck. Ideologiskt handlar feminismen om frigörelse från det förtryck som ett patriarkalt samhälle och patriarkala maktstrukturer utövar. Det var alltså det politiska klimatet som inspirerade också Vänsterpartiets kvinnor att utveckla en feministisk politisk teori för Vänsterpartiet, liksom en politisk praktik. En rad teoretiska ansatser hade utvecklats av vänsterns feminister som hade påverkat också Vänsterpartiet. Nu kändes det som nästa stora strid stod för dörren, den viktigaste.

Kongressdebatten

Detta var alltså vår bakgrund, historia och den nutid vi befann oss i när kongressen 1996 skulle gå av stapeln i Södertälje. En programdebatt inför en kongress förs i partiföreningar, på olika möten på distriktsnivå, i den press partiet kan ha till sitt förfogande och så småningom i distriktens kongressdelegationer. Ledamöter i programkommissionen bjuds ofta in för att diskutera med medlemmarna. Jag kände mig under denna period som en handelsresande i feminism. Det var inte i programkommissionen som de heta, eller hätska, diskussionerna fördes. Majoriteten, liksom de tre reservanterna, var på ett tidigt stadium ganska färdiga i sina uppfattningar i den här frågan. De engagerade diskussionerna fördes i stället ute bland medlemmarna. Det bör påpekas att debatten sällan fördes med hjälp av citat från Marx, Engels eller Clara Zetkin. Vi kallades aldrig för klassförrädare och ytterst sällan för borgerliga feminister. Det är dock min bestämda uppfattning att den ovanstående beskrivna marxistiska traditionen än idag vilar som ett "osynligt arv" (uttrycket lånat av Lena Gemzöe i boken Feminism), vare sig vi vill se det eller ej.

Huvudlinjen i motståndet mot att föra in begreppet i portalparagrafen låg runt dess begriplighet. Vad betyder feminism i själva verket? Det är knappast raljerande att hävda att kravet på begreppets begriplighet var något högre än på de flesta andra begrepp vi använde oss av i vårt partiprogram. Begreppet feminism skrämmer bort män, hävdade många kvinnor. Kvinnor skräms bort, befarade många män. Omsorg om vad "fru Svensson" och "verklighetens människor" skulle tycka, och alls begripa, var ofta på tapeten. "Krångla inte till det, vi är ju redan feminister!" "Vi är inte på långa vägar feminister, och kan därför inte kalla oss det!" Ofta underströk motståndarna att de verkligen stod bakom partiets politik på området, att de helt stödde alla skrivningar om manliga maktstrukturer osv, men att de skydde själva begreppet feminism. Men skrapade man på ytan var det ganska ofta urvattnade förslag om mer allmänna jämlikhetssträvanden som lyftes och synen att det trots allt var kapitalismen som var orsaken till kvinnors underordnade ställning i samhället, liksom "kulturella traditioner" trängde igenom.

Vi anhängare av förslaget kom till kongressen med känslan av att en majoritet av ombuden tänkte rösta nej, eller åtminstone var mycket osäkra. Och det var helt uppenbart att själva kongressdebatten blev avgörande. Anhängarna hade de genomtänkta starka argumenten. Men också det faktum att många yngre medlemmar fick frågan att framstå som en framtidsfråga och att partiledaren

Gudrun Schyman stödde förslaget vägde naturligtvis oerhört tungt. Beslutet fattades med en majoritet som var så tydlig att rösträkning aldrig begärdes. Ett historiskt beslut hade fattats.

Diskussionsfrågor

- “Det har genom partiets hela historia alltid funnits en benägenhet att betrakta kön som en sidosatt, för att inte säga underordnad, politisk dimension, och det oavsett vad som står i våra program”, skriver Annika Cullberg. I hennes artiklar kan vi se hur Vänsterpartiet utvecklats till att bli ett feministiskt parti.
- Såhär skriver Irja Lindroth i sin artikel: “Inom vänstern, liksom inom arbetarrörelsen i stort, har det varit svårt att acceptera att det finns ett system av kvinnoförtryck som inte bara är en biprodukt av kapitalismen utan ett självständigt politiskt maktsystem som inte låter sig avskaffas genom införandet av socialism.”
- Är feminismen i praktiken likställd med klasskampen inom partiet idag?
- Varför är de klassiska marxistiska begreppen otillräckliga för att förklara kvinnors underordning i samhället?

Nedslag i 2000-talet

En backlash för feminismen präglade början av 2000-talet och den antifeministiska rörelsen växte sig starkare och började använda andra uttryck än tidigare. Dokumentären Könskriget¹⁶ brukar beskrivas som en del i denna backlash. 2000 lade partiet fram ett förslag till riksdagen om att ta fram en metod för att göra nationella beräkningar av vad mäns våld mot kvinnor och barn kostar samhället. Det handlade om direkta vårdkostnader för utsatta kvinnor och barn, kostnader för rättsprocesser och fängelse, jourverksamhet och andra kostnader för att ge kvinnor och barn skydd, men också bortfall i arbetstid, och begränsande av kvinnors deltagande i samhället. I media blossade en debatt om "mansskatt" upp. Samma år skrevs en motion som tog upp problematiken med hedersmord. Där förslås bland annat att svenska myndigheter ska beakta faran för hedersmord vid behandling av asylärenden där kvinnor söker uppehållstillstånd i Sverige.

I en motion från 2001 om ekonomisk familjepolitik förslog partiet att föräldraförsäkringen ska delas lika mellan föräldrarna.

2003 hölls de största fredsdemonstrationerna i Sveriges historia mot USA:s krig i Irak.

2003 lämnade Gudrun Schyman ordförandeskapet. Ulla Hoffmann blev tillförordnad partiordförande.

2004 blev Lars Ohly partiordförande.

Jämställdhet var ett av de områden där Vänsterpartiet samarbetade tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet efter valen 1998 och 2002. Under de två mandatperioder som samarbetet pågick kunde partiet konkret påverka regeringen i en rad frågor och fick därmed genomslag för den feministiska politiken. Många feministiska frågor hamnade på dagordningen tack vare Vänsterpartiet.

2012 blev Jonas Sjöstedt partiordförande.

2012 beslutade partikongressen att bilda ett kvinno nätverk för att bereda möjlighet för kvinnor i Vänsterpartiet att mötas och dela erfarenheter. Ett av nätverkets uttalade mål var att Vänsterpartiet skulle representeras av minst 50 procent kvinnor i landstingsfullmäktige, kommunfullmäktige och i riksdagsgruppen efter valet 2014. Den målsättningen uppnåddes.

2016 valde Vänsterpartiets 41:a kongress en partistyrelse där 24 av 33 ledamöter var kvinnor.

¹⁶ Könskriget är ett tv-reportage av journalisten Evin Rubar som producerades av Nordisk Film och sändes i maj 2005 i två avsnitt i programmet Dokument inifrån på Sveriges Television.

Marianne Ericsson: Intervju med Alice Åström – Partiet måste alltid se den lilla människan

Marianne Ericsson var kvinnopolitiskt ansvarig i Partistyrelsen 2000-2012. Jag träffade Alice en varm och skön septemberkväll, för en intervju om hennes gärning i Vänsterpartiet. Innan jag ens ställt första frågan, började Alice på ett så naket, ärligt och uppriktigt sätt berätta om sin väg in i partiet. Det här är så viktigt, att få berätta om sin resa att resa sig från ett missbruk, utanförskap och trasig barndom. Med sin erfarenhet och kompetens har hon verkat i partiet och också fått möjligheten att vara en förebild för så många andra.

– Hur började det för dig?

– Jag läste på om partier för jag hade bestämt mig att vilja påverka politiken, för det var så mycket som var fel. Dåvarande Vpk, var det enda parti som inte delade upp människor i ett vi och dem, vilket var avgörande för mig. Ett parti som också fokuserade på sociala frågor. Jag gick med i KU (kommunistisk ungdom, nuvarande Ung Vänster) först och sedan nästan direkt i Vpk. Då var det ett sug efter nya medlemmar och framförallt unga kvinnor. Partiet var rejält gubbigt vid denna tid, kan konstateras. Det var ändå lätt att känna sig välkommen och nästan omhuldad. Men för någon som ändå kände att man saknade förmågan till ideologisk analys, som dagligen och stundligen var medveten om att man inte hade någon fullgången grundskola, så var det svårt att ta till sig teorier, prata patriarkat och göra klockrena klassanalyser. Det kändes ändå viktigt att kunna ha ingången och erfarenheten om det som rörde socialpolitiska frågor och bli accepterad som den människa jag var. Mitt första möte med feminismen var en KU-kurs under mitten av 1980-talet och jag hade med mig min dotter Jenny som var två år. Vid den här tiden gick diskussionerna i höga vågor och det var viktigt att lära sig om kvinnors rättigheter och förstå patriarkatet. Jag hade absolut ingen klar bild av vad det egentligen var, utan kände att det var något som var svårt att greppa. Jag minns speciellt en av kvällarna, när vi skulle bada bastu. Dagens diskussion hade varit utifrån att vara objekt, att vi tjejer hela tiden matas med att behaga killar, att använda smink och ha viss sorts underkläder. Vi var ett par tjejer som blev kvar i omklädningsrummet och vi kände oss inte heller helt bekväma med gemensamhetsbastu. Vi kollade på varandra och kunde snabbt konstatera att vi hade både smink och fel sorts underkläder. Det där att inte behaga; vi hade fallit helt platt. Det var tufft att inse, för det var även lite dömande atmosfär. Även om vi var fullt medvetna om vikten av tjejer och kvinnors roll och utveckling och upplyfta av utbildningen så är det nog detta jag minns mest och bäst.

– Hur hanterade du detta då?

– Hemma i distriktet var det ju inte heller så himla lätt att fortsätta diskussionen, även om jag hade makten och möjligheten så småningom, som både ordförande i lokalorganisationen och som distriktsordförande. Som så många andra hade jag svårt att ta till mig "feministordet". Det var ett konfliktfyllt ställningstagande. Ute i samhället rådde dessutom fortfarande mansdominansen stort. Min man Lasse arbetade som ombudsman i Jönköpings distriktet och det var parallellt när jag var DS-ordförande. Det var alltid så att journalister, partikamrater och andra partiföreträdare i stort som smått alltid vände sig till Lasse, inte till mig. Det var till och med på den nivån att jag blev tillfrågad om jag kunde fixa kaffet.

– Hur tänkte du då?

- Någonstans i mitt huvud började strukturer skönjas och feminismen blev något annat än ett begrepp. Jag var ung, började ändå bli ganska framgångsrik och efterfrågad och började nå utanför partiet, men effekten blev att jag och min kompetens ofta blev ifrågasatt. Härskarteknikerna haglade. Om jag var på 30 möten i sträck under en valrörelse, föregicks de av tystnad. Men, om jag inte hade möjlighet och fick ställa in det 31:a mötet, så hördes det. I början förstod jag inte, men insåg efterhand att den feministiska kampen i det egna partiet var mer än nödvändig. Nu öppnades mina ögon och det var många duktiga kvinnor som slutat sin gärning och många nya som behövde ta plats. För att klara detta så var jag och andra kvinnor i partiet tvungna att hitta allianser, både heliga och oheliga, för att fortsätta orka och vara starka. Vi fick välja våra krig. Det blev än mer tydligt när jag blev invald i partistyrelsen och verkställande utskottet och ungefär samtidigt fick min riksdagsplats efter valet 1994. Hemmaplanen blev allt tuffare och jag fick klä skott för mycket. Det blev svårare och svårare att tackla och jag valde bort en del, som jag idag kan ångra. Jag höll mig borta. Det spelade ju ändå ingen roll vad jag gjorde. Egentligen skulle jag prioriterat annorlunda, men då var det inte möjligt och görligt.

- Hur överlevde du då?

- Jag har använt min makt, kraft och styrka att bygga nätverk och i alla sammanhang försökt backa upp nya, men även andra i sin politiska gärning. I de centrala sammanhang jag fanns med i fanns det en positiv styrka. Jag lärde mig tro på mig själv och hitta själsfränder.

- Vi hade också ett lite speciellt förhållande till varandra!

- Ja, verkligen! Jag tror vi hittade varandra på riktigt först när du kom in i partistyrelsen och jag gjorde come back. Det var ju också en spännande period. Två från vårt distrikt plus att vi också satt i verkställande utskottet ihop under några år. Mycket backning, nya strategier med fler kvinnor på hemmaplan. Du hade det nog tuffast, för du fanns ju mitt i smeten!

- Det blev ömsom vin och ömsom vatten kan jag nog själv konstatera.

- Verkligen! Vi slet med våra uppdrag och det blev en roligare tid faktiskt. Tufft, intensivt förstås, men lättare när man är två. Det var förresten du som på ett klockrent sätt förklarade teori och praktik för mig i ett exempel från din erfarenhet.

- Vid denna tid hade vi varit ett feministiskt parti under några år, hur upplevde du förändringen?

- Det visade ju på att vi teoretiskt var på rätt väg och flera andra partier hade ju börjat prata om feminism, jämställdhet etc., men i partiet var det ändå ganska ojämnt. Vi kunde problematisera, men missade emellanåt i alla fall. Avståndet mellan teori och verklighet kändes långt ibland. Ibland saknades upplevelsen av den pedagogiska förmågan att få förklarat, utan att fördöma när man inte tänkt "rätt" eller förstått hela vägen. Debattklimatet var inte alltid förstående. Ibland hade vi alla inte kommit lika långt i analysen och att diskutera utifrån mer än klass i det skeendet var inte alltid lätt.

- Är vi för hårda mot varandra menar du?

- Ja! Vi ska inte vara inte så fördömande och rättrådiga. Vi är människor och vi gör misstag. Vi ska få möjlighet att säga förlåt och göra om och göra rätt. Ibland är det svåra ställningstaganden vi ställs inför och svåra frågor i ruschiga debatter,

som emellanåt är omöjliga att veta alla svar på direkt. Helt utan tid för eftertanke och reflektion.

– Men Alice, din gärning i partiet är ju enormt stor. Ingen annan har faktiskt haft de uppdrag du haft samtidigt. Riksdagsledamot, PS, VU, gruppledare och vice ordförande plus mängder av andra viktiga uppdrag. Vilket otroligt förtroende som du har förvaltat på ett fantastiskt sätt under dessa år. Hur känns det och vad tänker du utifrån detta nu?

– På något sätt tänker jag att partiet, oavsett vem som leder, alltid måste se till den lilla människan. Inget vi och ingen dem. Jobba med ett inbjudande klimat och alltid jobba för allas kunskap och allas bildning. Analysera politiken och aldrig rädas att ta itu med en konflikt. Ta den i dess linda om den uppstår. För min egen del hade jag oerhört värdefulla och fina relationer med dem som jag arbetat med under många år. Även när det gällde budgetförhandlingar. Detta var en bidragande orsak till att jag fick det förtroende jag fick, det blev mer självklart att kvinnor fick uppdrag och positioner. Det var även viktigt att ha en partiordförande Lars Ohly, som var feminist och som jag hade en bra relation med. Under många av de åren så var vi en majoritet kvinnor i både PS och VU, vilket också både hade och fick betydelse. Det jag gör idag med att bygga upp en lågtröskelverksamhet för dem som står längst bort från allt i samhället, är fantastiskt! Det är helt i den riktning som den politik jag varit med att forma och påverka för de människor som har samma bakgrund som jag. Känslan att det faktiskt är möjligt att kunna påverka!

Deniz Tütüncü: Intervju – Kvinnor och torskar från dag ett. Om Vänsterpartiets arbete i Europaparlamentet

Deniz Tütüncü var tidigare anställd på EU-sekretariatet och är partistyrelseledamot. Feminismen har varit Vänsterpartiets politiska kronjuvel i EU-arbetet sedan Sverige gick med 1995. Det har sedan dess funnits en vänsterpartist i utskottet för kvinnors rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män. Därför var det självklart att använda feminismen som utgångspunkt. Marianne Eriksson var den första EU-parlamentarikern som satt i det utskottet från Vänsterpartiet. Redan då började arbetet med att uppmärksamma mäns våld mot kvinnor och att bekämpa prostitution.

Årets första snö, eller snarare snöblandat regn, har kommit den dag jag bestämt träff med Marianne Eriksson. Vi ses på Medborgarplatsen i Stockholm och när jag kommer väntar hon på mig redan, med en cigarett i munnen som hon ser till att fimpa så att vi kan gå in i värmen. Marianne berättar att det feministiska arbetet började med FN:s kvinnokonferens i Peking 1995. När EU-parlamentet skulle yttra sig i om vad man kommit fram till där var det Marianne Eriksson som var rapportör. Mäns våld mot kvinnor stod högt på den internationella dagordningen, men inne i EU-parlamentet var det högst kontroversiellt om man skulle uttala sig i frågan överhuvudtaget. Samtidigt pågick en diskussion om prostitution och Marianne bestämde sig för att ta med det i yttrandet också. Hon berättar att i vanliga fall sitter alla ledamöter och journalister med sina hörlurar, det pratas och prasslas men när hon reste sig och sa att hon ville lägga till meningen "Uppmana medlemsländernas regeringar att kriminalisera de prostituerade kunder":

- Det blev alldeles tyst! Och jag tänkte för mig själv att det har ni minsann aldrig hört förut era jåkla loppråttor! Så då sa jag det en gång till och då började folk gapskratta och slå i bänkarna av upprördhet. Det var jättebra för då vaknade alla journalister och så fort jag kom ut ur plenum började telefonen att ringa.

Att bli utskrattad, menar Marianne, var bara till hennes fördel. Uppmärksamheten från både nationell och internationell media var stor, hon fick massor av kontakter med människor från hela världen som ville diskutera prostitutionsfrågan med henne. Det blev många konferenser och möten under åren och arbetet mot prostitution fortsatte och 2004 tog Marianne ett initiativ för att belysa hur sexindustrin påverkade EU:s medlemsländer. Betänkandet om konsekvenserna av sexindustrin i Europeiska unionen antogs i utskottet 2004 och täcker prostitutionens alla ekonomiska aspekter, från djupaste svarthandel till prydlig börsnotering. Först skulle den röstas om på internationella kvinnodagen den 8 mars, men de andra partigrupperna sköt upp omröstningen i sista stund med motiveringen att det var en ovärdig fråga för EU-parlamentet. Omröstningen sköts upp flera gånger och kom aldrig upp i plenum. Det var först i april 2011 som EU-parlamentet aktivt tog ställning mot prostitution.

Resolutionen "Ram för EU-politiken för att bekämpa våld mot kvinnor" är en radikal text som Eva-Britt Svensson var rapportör för och Malin Björk var hennes politiska rådgivare under den tiden. I den tar EU-parlamentet ställning mot pornografi, påpekar att nedskärningspolitik ökar mäns våld mot kvinnor och föreslår en EU-lag mot mäns våld mot kvinnor. Mest radikalt är ändå skrivningen om prostitution där man lyckades lyfta att all typ av prostitution är ett problem i EU:s medlemsstater. Jag och Eva-Britt Svensson sitter mitt emot varandra på ett café som drivs av IOGT-NTO, hon är ordförande för organisationen i staden. När vi diskuterar resolutionen om prostitution berättar hon med en glöd som gör det tydligt vilken strid det var:

- Prostitutionen var en kamp ända in när vi skulle rösta i plena. Då kom ledamöter från den gröna gruppen och sa att de skulle rösta emot betänkandet om inte jag ändrar mig om prostitutionen. Men det finns inget som heter "frivillig prostitution" och jag är väldigt stolt att vi har den resolutionen, att vi i parlamentet har tagit ställning för att kvinnor har rätt till sin sexualitet och till sin kropp.

Malin Björk har flugit till Sverige från Bryssel för att vara med på partistyrelsens sammanträde och hinner med vår intervju i en paus. Vi sitter på Kungsgatan 84, i en röd soffa och ovanför oss hänger en målning av Albin Amelin. Hon säger att resolutionen fortfarande är viktig och minns tillbaka på tiden då hon var politisk rådgivare och jobbade med den.

- Vi gav oss inte och sa att det var helt oacceptabelt att politiken inte gjorde något åt problemen. Att vi sen tillslut fick igenom resolutionen är jag jättestolt över. Nu är det många fler som vill diskutera våld mot kvinnor och jag är glad att många andra också vill det men jag vet att det var vi som öppnade upp för det och det kämpade vi länge för.

Att arbeta mot våld i nära relationer har varit viktig för alla EU-parlamentariker, men för Eva-Britt Svensson fanns också personliga erfarenheter. Hon sitter med armbågarna på bordet och dricker sitt kaffe, på vänster överarm har hon kvinnotecknet tatuering och hon utstrålar en styrka som gör att man aldrig kan tro att det fanns en tid i hennes liv då hon inte var lika stark. 1994 hade Eva-Britt och

hennes ex-man varit gifta i nästan 30 år. De hade ett lyckligt äktenskap, hade två vuxna barn och det politiska engagemanget var på topp. Eva-Britt hade arbetat i Växjö Aktionsgrupp mot Pornografi som han var med och stöttade, men när hon blev ordförande för folkrörelsen Nej till EU och det politiska engagemanget tog mer av hennes tid förändrades han. Nästan två år av miss-handel och kontroll började och Eva-Britt berättar om tiden med stadig röst

– Jag drabbades direkt. Allt man kan och vet om våld, när det drabbar en själv så hjälper det inte. Vi hade varit gifta i nästan 30 år men så hände någonting och ingenting var längre detsamma. Alla mekanismer sätter in när man drabbas. Jag tänkte ofta på hur det kom sig att mekanismerna tiggades hos mig med, jag som hade försörjt mig hela mitt liv och hade två vuxna döttrar som är feminister. Jag som hade jobbat på Alla kvinnors hus och hade jobbat med frågorna i hela mitt liv. Jag hade språket, jag hade allt på min sida i jämförelse med många andra kvinnor. Ändå, så drabbades jag direkt. I november 1995 lämnade hon sin man och när hon 2004 valdes in i Europaparlamentet var hon från början öppen med misshandeln.

– Det är så viktigt att man vågar prata om det, att man visar alla dem som i dag lever i de förhållandena att det är ingenting att skämmas för. Det är någon som begår en kriminell handling och det är väldigt viktigt att man vågar prata om det. Jag var öppen för att visa att det händer överallt, i alla grupper och att det kan drabba vem som helst.

Feminismen ligger dem alla nära hjärtat och mammorna har spelat en viktig roll för både Malin och Eva-Britt. Malin berättar hur viktigt det var för hennes mamma att få arbeta, visa att det hon gjorde för att bidra till hushållet var minst lika viktigt som pappans bidrag. I Eva-Britts fall gick hennes pappa bort när Eva-Britt bara var ett barn och hon växte därför upp med sin mamma som försörjde och skötte hushållet. En särskild händelse gjorde att Eva-Britt blev uttalad feminist

– Jag hade gått ut folkskolan och på den tiden kunde man gå vidare på realskola och gymnasium. Skolan kostade pengar och alla böcker och pennor fick man betala själv. Dessutom var det så att eftersom skolan inte låg i det lilla samhället där vi bodde var jag tvungen att åka tåg dit och det kostade också. Det enda som fanns var att man kunde gå till kommunalnämndsordföranden och få intyg på inkomsten som familjen hade och hade man låg inkomst kunde man få bidrag till resorna. Mamma och jag ska gå ner till kommunalnämndsordföranden för att få det här intyget och det är en äldre gubbe som sitter bakom ett skrivbord. När mamma och jag kommer in och han frågar vad vi har för ärende så säger mamma ursäktande "Eva-Britt hon är så duktig i skolan, hon ska fortsätta på realskola så vi behöver det här intyget" och då svarar han med djupt föraktfull röst "men är det så klokt egentligen? Ni är ju fattiga och så är hon ju flicka med!". Min mamma var inte den som tog sig ton så ofta men när han hade sagt det reste hon sig i sin fulla längd och pekade på honom och sa "är det någon som vet hur viktigt det är att flickor får utbildning och kan försörja sig så är det faktiskt jag. Så skriv under nu!".

Marianne växte upp i fosterfamilj. När de gamla, konservativa fosterföräldrarna inte längre orkade ta hand om henne placerade barnavårdsnämnden henne på flickhem. Då var Marianne 15 år och hon började jobba. Efter några månader av vantrivsel lämnade hon och en tjejkompis flickhemmet och flyttade in till en lägenhet.

– Min kompis som jag delade lägenhet med då åkte på en fruktansvärd astma och skulle ha medicin och det hade ju inte vi råd med. Vi gick till socialkontoret på söder och de tyckte vi var på tok för unga för att vara där och så skickade de

oss till barnvårdsnämnden. Vi släpade oss till den förhatliga barnvårdsnämnden som då låg på Vasagatan. Vi gick dit och sa att vi behövde pengar till kompisens medicin och fick då bara till svar att vi var avskrivna och arkiverade. Så vi gick ut och efter ett tag blev kompiserna bättre utan medicinen. Men sedan dess har jag varit självförsörjande.

När jag frågar Malin om det var något särskilt som gjorde henne till feminist funderar hon länge där hon sitter i den röda soffan på Vänsterpartiets kansli men säger att det mer var en successiv upptäckt på gymnasiet. Hon beskriver hur feminismen gav henne syre:

– Jag kände mig dragen till feminismen för att jag inte riktigt kände igen mig i rollen för hur man ska vara som tjej. Jag hade en könsidentitet som avvek men det kunde man inte sätta ord på som liten, men feminismen visade hur olika det kan vara, att det inte bara finns ett sätt att vara kvinna på. Det var viktigt för mig. Det var inte feminismen som först gjorde Malin intresserad och politiskt aktiv. Mellan 1991 och 1992 sköt Lasermannen elva människor med utländskt påbrå. Malin var aktiv i elevrådet på Frölundagymnasiet och arrangerade då antirasistiska samlingar.

– Mina närmaste vänner på gymnasiet var rasifierade och när Lasermannen var aktiv slog det hårt. Jag och en kompis som var aktiva i elevrådet arrangerade antirasistiska samlingar och det var demonstrationer i centrala Göteborg. Det var en antirasistisk mobilisering i Sverige då som var nödvändigt i förhållande till vad som hände.

Lasermannens härjningar, de antirasistiska samlingarna och hennes vänners rädsla lade grunden för ett långt antirasistiskt arbete. Utöver jämställdhetsutskottet är Malin ordinarie ledamot i utskott för medborgerliga fri- och rättigheter samt rättsliga och inrikes frågor, utskottet som bland annat ansvarar för migrationspolitiken.

Hur kommer det sig att tre kvinnliga vänsterpartister lyckats få så viktiga roller inne i ett hus där bara 30 procent av ledamöterna är kvinnor och högern allt som oftast gör upp med socialdemokraterna? När jag frågar dem om vad de tror är framgångsrecepten kommer det fram tre teman: vikten av att ha ett bra team omkring sig, att alltid stå med en fot i rörelsen och att också driva andra frågor utöver feminismen. Facket, Hyresgästföreningen, European Social Forum, European Women's Lobby, Högskolevännstern och Nej till EU, alla är de exempel på några av de utomparlamentariska rörelser som Marianne, Malin och Eva-Britt varit aktiva inom. 2014 tog Malin initiativ och bildade nätverket All of us tillsammans med ledamöter från andra politiska grupper och länder. Nätverket verkar för aborträtt och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. En av de viktigaste frågorna handlar om rätten till preventivmedel. Under hösten 2016 föreslog Polens parlament att man skulle inskränka landets abortlagar och då mobiliserade nätverket. Man organiserade flera debatter och bjöd in flera polska aktivister.

– Den internationella solidariteten och systerskapet är fortsatt viktig och det är jag stolt över för det finns många kvinnor ute i Europa som behöver känna stöd inne i EU-parlamentet. När aborträtten hotas går vi in och skapar en plattform och ser till att det inte sker i skymundan. Det viktiga är att man inte ska kunna trampa på kvinnors mänskliga rättigheter utan att det blir en diskussion om det i EU-parlamentet. Förutom att ha stöd från sin politiska grupp och ha stöd från utomparlamentariska grupper finns det ytterligare en anledning till att vänsterpartisterna fått inflytande. För att få genomslag i den feministiska

politiken gäller det att också vara aktiv inom ett annat område. Malin Björk är ansvarig för att förhandla om ett nytt program för kvotflyktingar för EU-parlamentets räkning och är en tydlig antirasistisk röst i EU-parlamentet. Eva-Britt fick med sig hela EU-parlamentet på att rösta nej till ett direktiv om att avreglera EU:s hamnar, något hon arbetade med som ledamot i Inre marknadsutskottet.

– Jag jobbade inte bara aktivt i jämställdhetsutskottet utan också i inre marknadsutskottet som är så prestigefullt eftersom det rör de fyra friheterna och hade jättetunga direktiv där. Jag hade en plattform i andra frågor också och det tror jag gjorde att det spred sig till jämställdhetsutskottet.

När kaffet tagit slut och det är dags att avrunda har jag en viktig fråga kvar att ställa till parlamentarikerna. Hur tror de att Sverige kommer att se ut om hundra år? Malin vrider på sig, tycker att frågan är svår och vill helst inte sja om framtiden men svarar till sist:

– Jag är inte pessimist. Jag tror att vi kommer att mota tillbaka den skrämmande utveckling som vi ser just nu i Europa. Den är högernationalistisk och den är rasistisk. Den är homofob och den är sexistisk. Det känner jag mig övertygad om. Det samhälle vi ska bygga i stället är ett samhälle som är feministiskt och antirasistiskt. Det är ett samhälle som hänger i hop. Där vi bryr oss om varandra. Det är ju det livet vi vill leva. Hundra år känns som för länge, jag tror det kommer snabbare!

Marianne tar upp prostitutionsperspektivet;

– För hundra år sedan kom ju pigorna från landsbygden för att ta jobb i Stockholm och då stod hallickar och väntade på dem på centralen, nästan som i dag kan man säga. Saker återupprepar sig. Stockholm hade ju två kommunala bordeller i början på 1900-talet, det finns verkligen inte i dag. Till och med holländarna stängde sina bordeller i början av 1900-talet så det brukar jag säga att det kan de göra igen!

Eva-Britt avslutar med att måla upp bilden av hur hon tror att samhället ser ut om hundra år:

– Vi lever i ett samhälle där var och ens förmåga tas tillvara, oavsett kön eller etnicitet. Varje människa kan välja hur man vill leva sitt liv. Det är ett samhälle där vi inte bara värderas efter yrke eller förmåga utan för dem vi faktiskt är. Vi jobbar inte ihjäl oss utan har rätt att leva och hinna med familj och vänner, hinna med kultur. Med allt som livet innebär egentligen. Det är en stor skillnad från hur det ser ut i dag där de flesta som arbetar enormt hårt och länge så man inte hinner ta tillvara det liv man har egentligen. Jag ser ingen annan politisk kraft än vänstern som kan åstadkomma det samhället.

Tips till feminister:

- Ge aldrig upp
- Se att politiskt arbete har gett resultat
- Läs på och var nyfiken
- Diskutera med andra människor
- Samarbeta med andra feminister
- Stötta andra feminister
- Se till att lyfta fram kvinnor i din närhet
- Till dig som är lite äldre, se till att det finns yngre kvinnor som kan ta din plats efter dig

Diskussionsfrågor

- Hur kan vi göra för att bättre stötta kvinnor att stanna kvar på sina förtroendeuppdrag och/eller att kandidera igen?
- Bemöter vi kvinnor och män på olika sätt inom Vänsterpartiet?

Lästips

Potatisrevolutionen och kvinnoupploppet på Södermalm 1917. Ett historiskt reportage om hunger och demokrati, Blomqvist Håkan, Hjalmarsson Högberg bokförlag 2017

100 år av kvinnokamp. Svenska kvinnors vänsterförbund 1914-2014, PR-offset Grafiska i Mölndal 2014

Ung Vänster:
Sprängkraft. Systerskap för förändring, Nixon 2011

Det förkrympta kvinnoidealet, Backberger Barbro, Pocky 2004 (nyutgåva)

Ung Vänsters jubileumsbok:
Hundra år av gemenskap - i kamp för socialism och människovärde, Nixon 2003

Med nål och garn för socialismen - De kommunistiska kvinnornas kamp 1917-1947, Gunnarsson, Evy, Arbetarkultur 1987

Artikel i Flamman: En 100-årig kämpe för sociala reformer. 2017-01-09

Material framtaget av Vänsterpartiet finns att hitta på hemsidan, www.vansterpartiet.se

Exempelvis:
Internfeministisk handbok
Internfeminismskolan
Handledning: För ett mer feministiskt parti - styrelser
Handledning: För ett mer feministiskt parti - valberedningar
Utbildning: Retorik för kvinnor
Handledning separatistiska träffar
Feministisk plattform
Därför är vi feminister! Studiehandedning till Vänsterpartiets feministiska plattform.